

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2006: 105
ISSN 1404-0891

Att hitta Ett hem vid världens ände
Om sexualitet och könsidentitet vid ämnesordsindexering av skönlitteratur

JAMES SÖDERMAN

HÖGSKOLAN I BORÅS

© James Söderman
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Att hitta *Ett hem vid världens ände*: Om sexualitet och könsidentitet vid ämnesordsindexering av skönlitteratur.

Engelsk titel: To find *A home at the end of the world*: About sexuality and gender identity in indexing of fiction

Författare: James Söderman

Kollegium: 2

Färdigställt: 2006

Handledare: Joacim Hansson

Abstract: This master thesis aims to examine the process of indexing fiction when it comes to area of sexuality and gender identity. The empiric work that forms the basis of the thesis are three investigations:

- (a) examining the current status of indexing fiction within the catalogues of six Swedish medium-sized libraries;
- (b) interviewing librarians who allocate the subject headings; and
- (c) an analysis of the Swedish subject heading system *Att indexera skönlitteratur*.

This will be concluded with an analysis of the gathered material through queer theoretic standpoint with the help of critical classification and its inclusion through separation, and marginalization where subjects that differs from the norm is included but only by being separated from the norm, or ignored totally. This will show that there are similarities with how different groups get treated within the classification systems and how they are treated in subject heading indexing. An example of this in *Att indexera skönlitteratur* is that heterosexuality never is mentioned in the subject heading but is always present as the silent norm, while gender identity is marginalized through exclusion of the subject heading, and related words are instead being included under sexual identity.

Nyckelord: HBT-personer, indexering, ämnesord, queerteori, homosexualitet, bisexualitet, transpersoner, heterosexuallitet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	2
1.1 INTRODUKTION	2
1.2 SYFTE	3
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.4 AVGRÄNSNINGAR	4
1.5 FÖRKUNSKAP	4
1.6 DEFINITIONER OCH TERMFÖRKLARINGAR	4
2. TIDIGARE FORSKNING	7
3. TEORI	10
3.1 QUEERTEORI	10
3.1.1 Heteronormativitet	10
3.1.2 De binära könen och de tre sexualiteterna	11
3.1.3 Heteronormativitetens inkluderande och exkluderande	12
3.2 KRITISK KLASSIFIKATIONSTEORI: INKLUDERING GENOM SÄRSKILJNING	13
3.3 INKLUDERANDE OCH EXKLUDERANDE = INKLUDERANDE GENOM SÄRSKILJNING?	15
3.4 KRITISK KOMMENTAR TILL TEORIN	16
4. METOD	17
4.1 ATT INDEXERA SKÖNLITTERATUR	17
4.2 STUDIE AV SEX BIBLIOTEKSKATALOGER	18
4.3 KVALITATIVA INTERVJUER MED INDEXERARE	20
4.3.1 Intervjufrågor	21
5. EMPIRI	23
5.1 EN EMPIRISK ANALYS: KONSTRUKTION AV SEXUALITET OCH KÖNSIDENTITET I ATT INDEXERA SKÖNLITTERATUR	23
5.2 TJUGO BÖCKER I SEX BIBLIOTEKSKATALOGER OCH BURK-SÖK	25
5.3 INTERVJUER MED INDEXERARE	27
5.3.1 Bakgrund om indexerarna	27
5.3.2 Indexeringsprocessen i allmänhet	28
5.3.3 Sexualitet och könsidentitet inom ämnesordsindexeringen	29
6. SLUTDISKUSSION	32
6.1 INKLUDERING GENOM SÄRSKILJNING	32
6.1.1 Heterosexualitet, alltid närvarande, aldrig nämnd	33
6.1.2 Kvinnan och mannen = den enda möjligheten?	34
6.2 MARGINALISERING	35
6.2.1 Ämnesordslistornas struktur	35
6.2.2 Indexeraren	36
6.2.3 Problem vid undvikande av marginalisering	37
7. SLUTSATS	39
8. SAMMANFATTNING	43
REFERENSLISTA	45
BILAGA 1: FRÅGEGUIDE	48

1. Inledning

1.1 Introduktion

Jag har lånat en del av titeln till min uppsats från Michael Cunninghams bok *Ett hem vid världens ände* (2004). Detta dels för att det är kärnan av den föreliggande texten att göra det möjligt för intresserade personer att hitta till böcker som behandlar i detta fall homosexualitet och bisexualitet. Därtill tycker jag titeln förmedlar det jag själv tror är en möjlighet med skönlitteratur: ett sätt för homosexuella, bisexuella och transpersoner att tillslut kanske kunna hitta en säker plats där de kan utforska sina identiteter. Användarstudier kring homo- och bisexuella visar nämligen med klar tydlighet att denna grupp ofta söker sig till skönlitteratur som en del i processen av att hitta sig själva. Ett flertal studier och vetenskapliga artiklar pekar emellertid på svårigheten för grupperna att hitta skönlitterära verk som handlar om just bi- och homosexualitet.¹

En av de vägar som står till förfogande för användaren är dennes egna sökningar i bibliotekskatalogen. Eftersom SAB-systemet² inte gör någon åtskillnad av skönlitteratur mer än till språk och vilken form verket må ha, är det till ämnesorden som användaren blir anvisad, om denne inte känner till en speciell titel eller författare. Vid bibliotek i storstadsområdena satsas det ibland på ämnesordsindexering, såsom i Mölndals bibliotek och deras katalog Edvin. Edvin är ofta ett exempel i magisteruppsatser som behandlar ämnesordsindexering³ eftersom man nått långt här. Detta är även sant när det gäller att ge verk ämnesord som homosexualitet, lesbisk kärlek, bisexualitet och transsexualitet. Begreppet transpersoner som är t:et i HBT-personer (homosexuella, bisexuella och transpersoner) som har introducerats i det svenska språket under 1990-talet finns dock inte med.

Historiskt har det gjorts väldigt lite från Svensk biblioteksförenings håll när det handlar om indexering av skönlitteratur. I början av 2000-talet tillsattes dock två grupper för att jobba med frågorna. År 2004 kom dessa grupper ut med två ämnesordslistor för skönlitteratur, dels för vuxna och dels för barn/ungdom. I denna finns bland annat ämnesorden homosexualitet, bisexualitet, lesbianism, lesbisk kärlek, transvestiter och transsexualitet.⁴ De som har det största ansvaret för vad som står i bibliotekskatalogerna är rimligtvis de personer som sköter dem. Det spelar ingen roll hur bra ämnesordslistorna blir inom detta område om inte även indexerarna är med i denna utveckling och verkligen använder de ämnesord som står till buds. Denna uppsats vill lyfta fram problem som kan uppstå när det gäller ämnesord kring sexualitet och könsidentitet och undersöka hur indexerare tänker kring frågorna.

---

¹ Se till exempel: Ericson, Kristin och Hvidén, Ulrika (2003). *Finnes: flata. Sökes: information. : om lesbiska, informationsbehov och ämnesbestämning av skönlitteratur*. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2003:51), Edeholt, Christer (2001), *Unga homosexuella och biblioteket: bi- och homosexuella ungdomars behov av information, förebilder och identifikationssubjekt*. Umeå: Umeå universitet (Magisteruppsats från Sociologiska Institutionen i Umeå/Biblioteks- och Informationsvetenskap. Påbyggnadsutbildning, Uppsats nr 179, juni)

² SAB-systemet är det klassifikationssystem som används inom de flesta svenska folkbibliotek idag.

³ Se till exempel: Ericson och Hvidén (2003), och Eliasson, Annika (2002). *Indexering av skönlitteratur i teori och praktik: Vad kan forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap och litteraturvetenskap tillföra praktiken?* Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:58)

⁴ *Att indexera skönlitteratur. Ämnesordlista, vuxenlitteratur (2004)*. Stockholm: Svensk Biblioteksförening.

Inom den svenska professionella biblioteks- och informationsforskningen har det hittills inte forskats kring HBT-frågor, och inga forskningspengar har gått till projekt som möter detta specifika behov. Inom klassifikationsteorin finns det emellertid en strömning jag har valt att titta närmare på i denna uppsats, som kallas kritisk klassifikationsteori. Inom klassifikationsteorin finns det forskning som på den svenska fronten företräds av Joacim Hansson i hans avhandling *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*⁵, som tittar på hur klassifikationssystemen byggts upp kring de samhällsrelaterade normerna. Det som finns utanför dessa normer inkluderas visserligen i hierarkierna men särskiljs därigenom från normen. Jag kommer i denna uppsats bland annat se ifall man kan se exempel på detta, även vid ämnesordsindexering.

1.2 Syfte

Jag vill i denna uppsats se hur sexualitet och könsidentitet konstrueras i svenska bibliotekskataloger och undersöka processen vid indexering av skönlitterära verk som har HBT-temata. Jag vill även titta på vad man riskerar att missa om man i en bibliotekskatalog endast använder ämnesordet homosexualitet vid beskrivning av sexualitet och könsidentitet.

1.3 Frågeställningar

Jag kommer i mina frågeställningar att utgå från de redan kända forskningsresultaten som visar problemen för HBT-personer att hitta adekvat litteratur som svarar till deras behov, och även svårigheterna för HBT-tematiska böcker att hitta ut till användarna. Centralt här blir därför hur sexualitet och könsidentitet visar sig i katalogerna och då främst som ämnesord. Min huvudfråga blir där med:

Hur hanteras mänsklig sexualitet och könsidentitet bland ämnesorden till skönlitteratur i svenska bibliotekskataloger?

För att kunna svara på denna mycket breda fråga har jag valt att koncentrera mig på tre delfrågor, som tillsammans ska ge svar min huvudfråga.

1. Vilken typ av ämnesord erbjuds i *Att indexera skönlitteratur*, och hur används de i de valda lokala bibliotekskatalogerna?
2. Kan man se spåren av inkludering genom särskiljning och marginalisering som den kritiska klassifikationsteorin för fram även vid ämnesordsindexering, om så hur visar det sig?
3. Vad kan konsekvenserna bli när endast homosexualitet används för att beskriva sexualitet och könsidentitet i en bibliotekskatalog?

---

⁵ Hansson, Joacim (1999) *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Borås : Valfrid. (Skrifter från Valfrid; 19).

1.4 Avgränsningar

Jag kommer i denna uppsats för det första att enbart behandla ämnesordsindexering av skönlitteratur, och diskutera fackprosa endast i dess sammanhang. Detta beror främst på att det är svårare att sammanfatta innehållet i en skönlitterär bok med ämnesord än när det gäller fackprosa, vilket visar sig speciellt kanske av att man anser sig behöva en egen ämnesordslista för just skönlitteratur. Jag har därtill låtit skönlitteratur vara synonymt med fiktionsprosa, och exkluderar alltså dramatik och poesi. Jag väljer också att diskutera enbart ämnesordsindexering eftersom jag är intresserad av den mänskliga faktorn i denna. Även om jag skulle tycka det vore väldigt intressant att se hur man löser indexeringen med termer kring sexualitet och könsfrågor när det gäller automatisk indexering, så ryms inte denna process i uppsatsen.

Därtill kommer mina exempel vara böcker som antingen översatts till svenska eller har svenska författare, då utländska böcker ofta har förslag till ämnesord i deras försättsblad och detta hjälper indexerarna i sitt arbete. Detta skulle i sig vara intressant, men det skulle också kräva att jag hade varje bok framför mig och verkligen tittade om så är fallet. Jag valde nämligen tidigt att inte läsa de specifika böckerna och indexera dem själv, eftersom jag inte är en professionell indexerare, och att min fokus i indexeringarna i så fall skulle vara sexualitet och könsidentitet. Jag ansåg det var mer intressant att använda mig av indexeringar som redan gjorts vid ett bibliotek som inte hade dessa speciella temata för ögat vid indexeringstillfället.

1.5 Förkunskap

Jag alltid haft ett stort intresse för böcker som behandlar HBT-personer, och driver även en hemsida på Internet som listar främst gaylitteratur.⁶ Genom detta intresse har jag kommit att läsa stora delar av den svenska gaylitteraturfloran, speciellt de böcker som utkommit under de senaste åren. Av de böcker jag har med i undersökningen har jag läst en majoritet. Detta ger mig lite mer förkunskaper än vad indexerare oftast har, då de ofta inte har tid att läsa böckerna, utan får förlita sig till baksidestexten och recensioner.

1.6 Definitioner och termförklaringar

Binära könen

De binära könen är enligt queerteorin kvinna och man. För en vidare diskussion i ämnet gå till kapitel 3.1.2.

Bi-, hetero-, och homosexualitet

När jag talar om sexualiteter i denna uppsats kommer jag vila på den hegemoniska föreställningen om de tre sexualiteterna: bi-, hetero-, och homosexualitet, där heterosexualitet framställs som den normala och ursprungliga sexualiteten. Jag har valt att använda dessa eftersom de dels används inom ämnesordsindexeringen och dels för att de flesta personer i det svenska samhället vet vad de betyder. Jag kommer dock genom hela uppsatsen analysera dessa termer ur olika kontexter, och därför väljer jag att inte definiera dem närmare här. Värt att nämna är att jag medvetet i uppräkningsordningen av sexualiteterna kommer att ändra ordning på dem.

---

⁶ Söderman, James. *The Sanctuary*. <http://www.sanctuary.se> [2006-04-02]

HBT-personer

HBT-personer myntades av Greger Eman i RFSL:s medlemstidning Kom ut! nr 4, 2000. Akronymen står för Homosexuella, Bisexuella, och Transpersoner. Används nu som ett samlingsbegrepp för alla dessa grupper när det gäller frågor som enar grupperna.

Hen

Hen är ett könsneutralt alternativ till han och hon, som används bland annat av transpersoner då de inte vill tillkännage kön. Jag har valt att lyfta in denna term i uppsatsen eftersom jag vill vara inkluderande i mina exempel och inte bara anpassa dem till de råkar passa in inom de binära könen.

Transpersoner

Jag har valt att använda mig av Pär Wiktorssons definition av denna term där en ”transperson är någon vars könsidentifikation och/eller könsuttryck alltid eller tidvis skiljer sig från normen för det kön som registrerades vid födseln”.⁷ Det är alltså ett samlingsbegrepp för många olika grupper som tillsammans utmanar de binära könen.

Intersexualism/Transsexualism

Jag använder mig av begreppen intersexualism och transsexualism eftersom jag på detta sätt vill särskilja dem från sexualitet, och därför att dessa inte är exempel på sexuella läggningar utan snarare relaterar till könstillhörighet.

Könsidentitet/Könstillhörighet/Könsuttryck

När jag skriver könsidentitet menar jag hur personen själv väljer att identifiera sig, och då inte automatiskt kopplat till vad för kön personen må ha tilldelats vid födelsen. Vid könstillhörighet menar jag hur personen placerar sig inom de binära könen. Könsuttryck är en ”persons uttrycksmedel för ett visst socialt kön, exempelvis kläder, kroppsspråk, smink och frisyra”.⁸

BURK-sök

Enligt högskolebiblioteket i Borås är BURK-sök detta: ”Bibliotekstjänsts bibliografiska databas BURK. /.../ Hälften av materialet är på svenska. 30% utgörs av skönlitteratur.”⁹

Gaylitteratur/Lesbisk litteratur

Det finns idag flera etablerade svenska definitioner av gaylitteratur. Jag har dock valt en av de mer öppna definitionerna där all skönlitteratur som tar upp temat manlig homosexualitet är gaylitteratur.¹⁰

Lesbisk litteratur brukar särskiljas från gaylitteraturen eftersom man menar att även om deras historia visserligen ibland har sammanfallit är de två skilda entiteter och att deras utveckling som genrer har skett i olika miljöer. Jag kommer dock att använda samma definition på lesbisk litteratur som jag gör på gaylitteratur, alltså att jag innefattar alla verk som har lesbiska temata, för enkelhetens skull.

---

⁷ Wiktorsson, Pär (2005). ”Gaystudenternas ABC – orden du behöver ha koll på!” *Wannabe*, nr 11: Utbildningsnumret. s. 9 Även tillgänglig på: <http://www.gaystudenterna.se/upload/wannabe/Wannabe11.pdf> [2006-05-16] s. 9

⁸ Ibid. s. 9

⁹ *Information om databasen BURK-sök*. Högskolan i Borås: Bibliotek och Läranderesurser. <http://www.hb.se/bib/dat/datid.asp?ID=141> [2006-03-27]

¹⁰ Denna definition förs fram i artikeln ”Samtal om gaylitteratur” av Eva Johansson och Annina Rabe i *Allt om böcker* nr 3, 1999, s 8-16., där de diskuterar ämnet med några av Sveriges nu mest kända författare: Hans Olsson, Håkan Lindqvist och Ola Klingberg.

Ämnesordsindexering

Termen ämnesordsindexering kommer antingen syfta på den manuella process som genomgås av en indexerare för att ge dokument ämnesord, eller på den färdiga produkt som visar sig som ämnesord i till exempel en bibliotekskatalog.

2. Tidigare forskning

Både inom den internationella och i den svenska biblioteks- och informationsforskningen finns det nu ett antal studier som behandlar HBT-gruppen. Däremot finns det inte någon studie som jag har funnit som explicit tar upp mitt ämne varken i den svenska eller den internationella forskningen. Istället har jag valt att presentera den forskning där HBT-gruppen uppmärksammas. När det gäller den utländska forskningen kommer mycket av denna från USA, och i mångt och mycket handlar det då om användarstudier. Dessa har jag valt att inte presentera här till stora delar eftersom traditionen skiljer sig mycket kring hur man behandlar homosexuella från ett samhällsligt perspektiv i Sverige och USA. I Sverige finns bland annat nationella lagar och förordningar där homo- och bisexuella skyddas och ges till stora delar samma rättigheter som de heterosexuella vad gäller äktenskap och adoption, vilket inte är fallet i USA som har väldigt få liknande lagar på nationell nivå. I USA finns det dessutom en mycket mer infekterad debatt kring HBT-frågor i stort, och inom biblioteksväsendet visar den sig bland annat i debatten kring barnböcker med homo- och bisexuella temata.¹¹ Trots detta har man i många bibliotekskataloger kommit mycket längre i ämnesordsindexeringen i fråga om HBT-frågor än i Sverige, även om det även där finns skäl för kritik.

Jag börjar alltså med att nämna lite av den internationella forskningen som har betydelse i denna uppsats. Jag har som jag redan nämnt inte hittat någon studie som exakt tar upp det jag fokuserar mig på, däremot finns det många vetenskapliga artiklar som mer generellt tar upp problemen vad gäller tillgång av HBT-litteratur. Ett exempel på detta är den engelske bibliotekarien John Lindsay som har gjort en genomgång av olika aspekter i biblioteken och informationscentralernas verksamheter riktade till HBT-personer.¹² Han visar på problem som uppstår när han gör sökningar i både sin egen universitetskatalog och även folkbibliotekens kataloger. En av de saker han påvisar är att antalet böcker man kan finna med hjälp av HBT-relaterade ämnesord är tämligen begränsade.¹³ Ett annat exempel är den kanadensiska biblioteks- och informationsforskaren Hope A. Olson i *The Power To Name* där fokus främst ligger på hur kvinnor behandlas vid klassifikation, därför är det främst lesbiska hon berör i sin studie, hon visar på olika sätt hur de marginaliseras och särskiljs inom systemen.¹⁴ Denna studie kommer jag dock att återkomma till senare i uppsatsen under teorikapitlet, och då även ge mer konkreta exempel från den.

Ser man till den svenska biblioteks- och informationsforskningen är studier kring HBT-relaterade ämnen överhuvudtaget mer begränsat. Inom den professionella forskningen finns inga projekt som vänder sig direkt mot HBT-sfären, men sedan 1970-talet har det kommit ett flertal studier i ämnet genom olika magisteruppsatser från de olika biblioteks- och informationsvetenskapsprogrammen över landet. För att presentera dem har jag valt att dela upp dem i tre huvudinriktningar. Den första är rena litteraturöversikter och specialbibliografier som på ett eller annat sätt presenterar litteratur som handlar om homosexuella, bisexuella och transpersoner, med en övervikt på manlig bi- och homosexualitet. Litteraturöversikterna och bibliografierna utkom under 70- och 80-talet som specialarbeten vid Högskolan i Borås.

---

¹¹ Se till exempel Carmichael, Jr, James V. (1996) *Homosexuality and United States libraries: Land of free, but not home to the gay* <http://www.ifla.org/IV/ifla64/002-138e.htm>

¹² Lindsay, John. "Knowledge Organisation: Information, Systems and Social Change", *Information for Social Change Journal (ISC)*, no 20 http://www.lib.org/ISC/articles/20-John_Lindsay.html [2006-02-23]

¹³ Ibid.

¹⁴ Olson, Hope A. (2002). *The Power to Name*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Exempel på dessa är Ragna Fredins *Manlig homosexuell skönlitteratur: En utvecklingsstudie*¹⁵, där hon presenterar olika exempel på böcker som idag skulle placeras in som gaylitteratur, och visar hur den homosexuella mannen som litterär gestalt har förändrats över åren mellan tidigt 1900-tal till mitten av 1900-talet, därmed tas inte den moderna gaylitteraturen (vilket jag skulle säga är gaylitteratur publicerad efter 1969¹⁶) med i hennes studie. Ett annat exempel är *Homosexualitet: ett kommenterat urval*, där Per Hedberg gör ett nedslag i litteratur som publicerats under 1970-talet, där han både behandlar skönlitteratur och fackprosa.¹⁷ Om man vill ha mer samtida litteratur får man gå till hemsidor på Internet, bland annat till Jan Magnusson, redaktör för *lambda nordica: nordisk tidskrift för homosexualitetsforskning*, som har en hemsida där han lyfter fram verk som behandlar hela HBT-spektrat från 1800-talet till nutida utgivning, alltså då inte bara gaylitteratur utan även litteratur som behandlar lesbiska och transpersoner.¹⁸

Den andra HBT-strömningen inom den svenska biblioteks- och informationsforskningen är kritiken mot olika klassifikationssystem speciellt då SAB-systemet, som då sker genom queerteorin. Den ena heter *Den manliga heterosexuella normen: En analys av SAB-systemet utifrån ett feministiskt och queerteoretiskt perspektiv* av Karin Petterson.¹⁹ Denna uppsats behandlar egentligen inte HBT-perspektivet direkt utan är dock mer inriktad på mannens överordnande över kvinnan. Den andra som jag har tittat extra på här är *Homosexualitet i tre klassifikationssystem under tre decennier: ett queerteoretiskt perspektiv på SAB, UDK och DDC* av Johanna Johansson och Maria Johansson som mer direkt talar om homosexualitet, och heteronormen.²⁰ Johansson och Johansson visar att heteronormen har förstärkts i SAB-systemet genom att bli mer specificerad när det gäller homosexualitet, men inte när det gäller heterosexuallitet. Klassifikationstermen heterosexuallitet finns visserligen med i SAB-systemet, men har placerats högre hierarkisk än homosexualitet.

Användarstudierna är inte heller direkt vanliga i den svenska kontexten, men det finns två stycken som sticker ut. Christer Edeholts *Unga homosexuella och biblioteket: bi- och homosexuella ungdomars behov av information, förebilder och identifikationsobjekt* talar som titeln antyder om unga bi- och homosexuellas behov av goda förebilder och hur skönlitteraturen

---

¹⁵ Fredin, Ragna (1989). *Manlig homosexuell skönlitteratur: En utvecklingsstudie*. Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan. (Specialarbete vid Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan, 1989:121).

¹⁶ 1969 är ett portalår för den moderna gayrörelsen, då en grupp HBT-personer startade det som senare skulle bli kallat Stonewallrevolten i New York efter återupprepede trakasserier från polisen. Detta blir begynnelsen för en mer öppen och utåtriktad aktivism, som spred sig över hela västvärlden. I Sverige inspirerade detta nya sätt att kräva rättigheter bland annat till de första Frigörelsedagarna i Stockholm som fanns i olika former mellan 1977-1997 och som i sin tur ledde till Stockholm Pride (1999-). Det är emellertid viktigt att komma ihåg att i många länder hade HBT-personer redan börjat organisera sig innan 1969. Det svenska RFSL (Riksförbundet för sexuell likaberättigande) startade till exempel på det tidiga 1950-talet. För mer extensiv information: *HBT-historia*. RFSL. <http://www.rfsl.se/?p=413> [2006-03-05]

¹⁷ Hedberg, Per (1979). *Homosexualitet: ett kommenterat urval: specialarbete inom ämnet litteraturorientering vid Bibliotekshögskolan*. Borås: Högskolan. (Specialarbete vid Bibliotekshögskolan, 1979:92)

¹⁸ Magnusson, Jan. *Jan Magnussons bibliografi över svenska och vissa utländska GLBTQ-romaner samt forskning*. <http://www.janmagnusson.se/bibliografifigay1.html> [2006-02-15]

¹⁹ Petterson, Karin, *Den manliga heterosexuella normen: En analys av SAB-systemet utifrån ett feministiskt och queerteoretiskt perspektiv*. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks-och informationsvetenskap, 2001:73)

²⁰ Johansson, Johanna & Johansson, Maria (2005). *Homosexualitet i tre klassifikationssystem under tre decennier: ett queerteoretiskt perspektiv på SAB, UDK och DDC*. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks-och informationsvetenskap, 2005:114)

kan fylla detta behov.²¹ Magisteruppsatsen *Finnes: flata. Sökes: information.: Om lesbiska, informationsbehov och ämnesbestämning av skönlitteratur* skriven av Kristin Ericson och Ulrika Hvidén har täckt in hur lesbiska kvinnor söker information och vilka behov de har.²² Dessa studier visar bland annat hur svårt det kan vara att hitta skönlitteratur som behandlar ämnen inom HBT-sfären och att sökvägarna till denna litteratur måste förbättras.

Ericsson och Hvidéns magisteruppsats tangerar annars även mycket av det min uppsats kommer att handla om. Även de undersöker hur ämnesordsindexeringen fungerar i de svenska biblioteken, och de går så långt som att kalla den godtycklig. De snuddar ibland vid indexeraren men lämnar ofta yrkeskategorin till sitt öde förutom när de intervjuar två indexerare vid Mölndals bibliotek som jobbar med katalogen Edvin. Deras huvudfokus är dels på hur lesbiska söker information och dels att ge exempel på de vägar facklitteraturen föreslår för att organisera skönlitteratur, bland annat genom att använda klassifikationssystemen. Tillslut verkar de ändå anse att ämnesindexering är det smidigaste verktyget att komma till skönlitteratur med lesbiska temata i biblioteken, men de efterlyser även avdelningar speciellt för HBT-gruppen där all sorts material i ämnet skulle kunna finnas. Jag anser dock att även om vi tangerar samma ämnen så är deras fokus så långt borta från det jag försöker göra i denna uppsats, för att jag ska kunna ha en givande dialog med just den uppsatsen.

Det jag tycker fattas i svensk biblioteks- och informationsforskning men även i internationell forskning är hur professionella inom biblioteks- och informationsverksamheterna handskas med HBT-frågor. Ett möjligt studieområde är till exempel bibliotekariers bemötande av HBT-personer som besöker biblioteket eller hur man behandlar HBT-litteratur i både katalogerna som i uppställningar på bibliotekshyllan, och hur man tänker kring ämnesordsindexering. Detta är något som både amerikanska bibliotekarien John Lindsay i sin artikel "Knowledge Organisation: Information, Systems and Social Change"²³ och Ericsson och Hvidén i sin magisteruppsats efterlyser.²⁴

I detta kapitel har olika strömningar inom den svenska och till viss del internationella HBT-forskningen presenterats, dels för att visa upp den forskning som skett men också för att visa upp de brister och kunskapsgluggar forskningen har. Jag kommer vidareutveckla detta i de kommande slutsatserna. I nästa kapitel går jag över till att presentera den teori jag kommer att använda mig av i analysen genom hela uppsatsen.

---

²¹ Edeholt, Christer (2001)

²² Ericsson & Hvidén (2003)

²³ Lindsay.

²⁴ Ericsson & Hvidén (2003)

3. Teori

I detta kapitel kommer jag alltså att gå igenom de teorier jag har valt för analysen. I den första delen kommer jag ge en kort introduktion till queerteori och heteronormativitet, för att i följande del gå in i en djupare diskussion kring heteronormen och hur man kan se sexualitet genom queerteorin. Sedan kommer jag att gå in på kritisk klassifikations teori, och se vad den har att bjuda till indexeringsteori.

3.1 Queerteori

Min främsta källa till queerteorin är genus- och teaterforskaren Tiina Rosenbergs *Queerfeministisk agenda*²⁵, som med åren blivit mycket tongivande vad gäller svensk queerteori. Boken har emellertid ett starkt fokus på dikotomin heterosexualitet och homosexualitet, och för att få in även transpersoner och bis sexuella i resonemanget kommer jag att använda mig även av andra texter.

Queerteorin fick sitt stora genombrott på 1990-talet då bland annat förgrundsgestalter som Judith Butler och Eve Kosofsky Sedgwick började publicera sina studier. Queerteorins teoretiska grund uppstod dock inte ur tomma intet utan den har sina rötter mycket längre tillbaka än så bland annat i lesbisk feminism och inom gayrörelsen.²⁶ En av queerteorins stora ansatser är att kartlägga heterosexualitetens genealogi. De menar att den tidigare forskningen kring speciellt homosexualitet ofta vilade på föreställningen att heterosexualitet var det ursprungliga sättet för människan, och att bi- och homosexualitet därför utmålades som en avart från denna normala sexualiteten. Genom att aktivt ifrågasätta heterosexualiteten vänder queerteorin fokuset från bi- och homosexualitet, till att börja studera de normer och föreställningar som bygger upp den normativa heterosexualiteten, som sällan tidigare hade studerats.²⁷

3.1.1 Heteronormativitet

Det queerteoretiska verktyg jag valt att använda mig av i denna uppsats är teoribildningen kring heteronormativitet. Heteronormativitet bygger på ett allrådande samtycke i samhället om att heterosexualitet är den naturliga sexualiteten, och att samhället per automatik utgår från att alla är just heterosexuella. Eller som queerteoretikern Don Kulick skriver:

Heteronormativitet är de institutioner, handlingar och inställningar som insisterar på att samhället, kulturen, historien och människosläktets fortlevnad grundar sig på heterosexualitet. Heteronormativitet är allting i samhället som ser till att heterosexualiteten framstår som självklar och att folk tillägnar sig en heterosexuell identitet. Rent konkret betyder det allt från dagisfrökens uppmaning att Kalle ska fråga chans på söta Stina men inte på Stefan, över reaktionerna

---

²⁵ Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

²⁶ Ibid. s. 13

²⁷ Ibid.

på två killar som pussas offentligt, över åsikterna om huruvida en flata kan bli statsminister eller drottning, till lagar som förnekar lesbiska kvinnor tillgång till assisterad befruktning.²⁸

I följande kapitel kommer jag att presentera det första perspektivet av flera i denna uppsats hur man kan se sexualitet, och genom det gå djupare in i teorierna kring heteronormativitet.

3.1.2 De binära könen och de tre sexualiteterna

Centralt i heteronormativitet står de tre sexualiteterna: homo-, bi- och heterosexualitet. Hur ett samhälle definierar sina begrepp berättar mycket om hur samhället ser på olika företeelser. Jag har därför gått till Nationalencyklopedins ordlista för att se hur de definierar termerna homosexualitet, bisexualitet och till sist heterosexualitet. Jag valde denna ordlista för att jag tror att dess definitioner ur ett samhälleligt perspektiv borde vara tämligen oproblematiska, eftersom nationalencyklopedin är framtagen för att kunna representera det svenska samhället, och det är i ordlistan man definierar sina begrepp.

Jag börjar med termen homosexualitet, som ges denna definition: ”sexualitet inriktad på personer av det egna könet”²⁹, medan bisexualitet definieras på följande sätt: ”det att vara sexuellt dragen till båda könen”³⁰, och heterosexualitet definieras som: ”könsdrift riktad mot det motsatta könet; i motsats till homosexualitet och bisexualitet”.³¹

Det första man kan sluta sig till när man ser dessa definitioner är att sexualitet vilar på föreställningen om två motsatta kön. Judith Butler argumenterar i *Gender Trouble* att i heteronormativitetens mitt finns just tron på två biologiska kön: man och kvinna. Genom den heterosexuella matrisen, alltså strängt kontrollerade könsuttryck där maskulinitet kopplas till mannen och femininet kopplas till kvinnan, skapas de heteronormativa sanningarna kring de två stabila könen, och genom att tillskriva dessa sanningar på mänskliga kroppar skänker man även kropparna en mening inom heteronormen.³²

Det vedertagna sättet att se på kön, som förts fram av bland annat feminismen, är att varje individ har dels ett biologiskt kön, som är givet vid befruktningen, och dels ett socialt genus, som skapas av de normer och förutsättningar samhället för tillfället för fram som riktiga. Judith Butler ifrågasätter emellertid tanken på ett biologiskt kön. Hon argumenterar i sin bok *Gender Trouble* att om man kan hitta en historisk tidpunkt för dess införande eller en sorts genealogi över könen; är steget enligt henne inte heller långt till att kunna föreslå att även könet är en social konstruktion.³³ Vad gäller intersexuella (personer som fötts med tvetydigt kön) är kön något som kan ges en mänsklig kropp. För att dessa personer ska kunna fungera i det samhälle där det binära könsystemet är praxis så bestämmer de medicinska myndigheterna ofta könet, genom att bland annat se vilka kromosomer personen har. Detta skulle även kunna ses som en etablering av genus, men om man ser genus endast som en samhällelig manifestation av könet,

---

²⁸ Kulick, Don (2005). ”Vad är heteronormativitet?” *Wannabe*, Nr 11: Utbildningsnumret. Även tillgänglig på: <http://www.gaystudenterna.se/upload/wannabe/Wannabe11.pdf> [2006-05-16]

²⁹ Nationalencyklopedin. *Homosexualitet*. http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O183537 [2006-02-28]

³⁰ Nationalencyklopedin. *Bisexualitet*. http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O119612 [2006-02-28]

³¹ Nationalencyklopedin. *Heterosexualitet*. http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=202516 [2006-02-28]

³² Rosenberg, Tiina (2005). ”Inledning”. Ingår i Butler, Judith. *Könet brinner: Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och Kultur. s. 10

³³ Butler, Judith (2005). s. 45-47

hur ska man då kunna skilja genus och kön på en person som har en tvetydig könstillhörighet och som ges ett kön vid födseln? I filmen *Is it a Boy or a Girl?* intervjuas intersexuella personer som givits ett kön/genus vid födseln med allt vad det innebar av påtvingade operationer och mediciner, men som senare i livet har upptäckt att de inte alls kan eller vill leva med det kön/genus som givits dem.³⁴ Stephen Whittle skriver i sin artikel *Gender Fucking or Fucking Gender?* att många transpersoner nu börjar göra uppror mot föreställningen om de binära könen, och snarare vill hitta en identitet utanför dessa två.³⁵

Andra steget i att dekonstruera samhällets syn på sexualitet är att uppmärksamma att det endast är genom två binära kön som den accepterade sexualiteten kan finnas. Homosexualitet och heterosexualitet blir två motsatser där man i det ena fallet endast har en dragning till en person av det kön man inte tillhör, och i det andra fallet har bara dragning till en person av sitt eget kön. Läser man nationalencyklopedins definition ovan ställs även bisexualitet som en motsats till heterosexualitet, även om bisexuella enligt definitionen, har attraktion till *båda könen*. Logiskt sett borde bisexuella därför dela ytor med heterosexualitet liksom den gör med homosexualitet, och inte vara en motsats. Men för att heterosexualitet ska kunna finnas måste det finnas något som det inte är, och det har blivit bi- och homosexualitet.

I det heteronormativa samhället har heterosexualiteten vidare lyfts upp till att bli ett riktmärke och utmålas till att vara den ursprungliga – normala – sexualiteten. Både bisexualitet och homosexualitet blir avarter från denna.³⁶ Detta har skett i olika steg. Historiskt genom att förklara homosexualitet först som ett sedlighets brott och sedan som en sjukdom. Senare har det fortsatt genom strikta könsroller och genom lagar som favoriserar heterosexualitet. Det är dock en "monogam, reproduktiv heterosexualitet"³⁷ som lyfts fram här, vilket betyder att inte heller all heterosexualitet egentligen tillåts.³⁸ Rosenberg menar dock vidare att det inte är heterosexualiteten i sig som upprätthåller denna position, utan det är heteronormen som gör det åt den.

3.1.3 Heteronormativitetens inkluderande och exkluderande

Enligt Rosenberg finns det två viktiga strategier som kan kopplas till hur heteronormen cementerar föreställningarna om det naturliga och normala med heterosexualiteten. Den första delen är att ignorera olikheterna inom den grupp som kallas heterosexuella och därige nom se sig som en enhetlig, medan likheterna med andra grupper starkt förnekas. Som en del av samma process tar sig heteronormen till sig drag och företeelser från de avvikande och inkluderar dem till att bli sina egna. Detta leder till att de avvikande från normen förlorar yta och den särart som funnits där innan nu inte finns längre, eller snarare att denna egenart nu upplevs som något som tillhör majoriteten, och på detta sätt tystas de avvikande ner.³⁹

Den andra delen av heteronormativitetens process för att återuppehålla synen på sexualitet är att kräva att alla människor, förutom de som uppfyller de krav som normen fordrar, ska assimilera sig till de normer den normala och självklara sexualiteten sätter upp. Denna assimilation är dock

---

³⁴ *Is it a Boy or a Girl?* (2000) Petaluma, CA: Intersex Society of North America.

³⁵ Whittle, Stephen (2005). "Gender Fucking or Fucking Gender?" i Morland, Iain and Willox, Annabelle. *Queer Theory*. Hampshire, Palgrave Macmillan.

³⁶ Rosenberg (2002) s. 100-3

³⁷ Ibid s. 91

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid. s. 102

inte problemlös för den avvikande. Rosenberg skriver: ”Men eftersom det finns faktiska olikheter har de förtryckta grupperna ofta svårt att leva upp till de dominerande gruppernas krav, förväntningar och normer. Rådande maktförhållanden och hierarkier lämnas därmed i orubbat bo.”⁴⁰ Genom att kräva assimilation kan de som ryms inom normen ignorera andra gruppers rättigheter och sätta upp sociala regler och lagar som endast gynnar dem själva. Samtidigt ska man inte underskatta den avvikandes roll i heteronormen, för ”den andra” behövs för att definiera hur man inte ska agera för att få kalla sig just normal.⁴¹

Nu lämnar jag queerteorin och går över till vad den kritiska klassifikationsteorin har att ge oss i denna kontext.

3.2 Kritisk klassifikationsteori: Inkludering genom särskiljning

I förarbetet till denna uppsats har jag inte hittat någon studie inom den svenska indexeringsforskningen som syftar till en kritisk analys av svenska ämnesordslistor som vänder sig mot skönlitteratur. Detta kan bero på att det innan 2004 inte funnits någon riktig allmänt vedertagen ämnesordlista för indexering över huvudtaget. Man hade visserligen börjat indexera innan detta med i de svenska biblioteken, Edvin är ju ett gott exempel på detta, men den hade inte fått någon direkt spridning utanför just det lokala biblioteket.

Inom klassifikationsforskning finns emellertid en strömning som kallas kritisk klassifikationsteori, som tar sig an klassifikationssystemen. En av de främsta svenska akademiska texterna inom kritisk klassificering torde vara biblioteks- och informationsforskaren Joacim Hanssons avhandling *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*⁴². Det som intresserar mig speciellt i denna avhandling och där jag tror den kan tillföra min uppsats något är när han analyserar kring hur man i SAB-systemet visar det från samhället normbrytande ämnen.

Hansson menar att det finns en tendens som han ser att man inkluderar från normens ögon kontroversiella ämnen genom att särskilja dem. Han visar hur saker och företeelser som ligger i linje med samhällets normer och förklaringsmodeller placeras högt upp i hierarkin medan det som bryter mot dessa föreställningar placeras längre ner. Ett exempel på detta är avdelningen C, som ska behandla religion, där kristendomen placeras högst upp i hierarkin medan de övriga religionerna hamnar längre ner.⁴³ Det som gör det extra intressant speciellt om man jämför med vad queerteorin säger om heteronormen, där heterosexualiteten endast definieras i motsatsförhållande till det som det inte är, är att den svenska kyrkan inte står med namn. Det är genom att se till vad som inte särskiljs då man förstår att avdelningen C första och mest detaljerade del kretsar kring just den svenska kyrkan. När det handlar om de andra religionerna som följer efter i hierarkin så är de mindre detaljerade. Detta gör att de andra religionerna visserligen förs fram men aldrig får en riktig plats inom SAB-systemet. Hansson menar dock att denna inkludering genom särskiljning blir extra tydlig när man ser till hur kvinnan har blivit inkluderad. Han skriver:

Att det manliga fungerar som norm i SAB-systemet visar sig redan i analysen av huvudavdelningarna genom att ämnen som krigsväsen och sport trots sin ringa omfattning tillskrivs status

---

⁴⁰ Rosenberg (2002) S. 103

⁴¹ Ibid. s. 100-3

⁴² Hansson (1999)

⁴³ Ibid. s. 195

som sådana. Detta är typiskt manliga aktiviteter och när väl kvinnor särskiljs inne i systemet är det signifikant att detta sker långt ner i de hierarkiska nivåerna och ofta genom att definiera henne "neråt". /.../ Ett av de tillfällena när en manlighet kan skönjas i SAB-systemet är också det i relation till kvinnan i underavdelningen för levnadskonst där jämte god ton och sparsamhet också upptas "råd för val av maka". Bilden som framträder är tydlig nog. Kvinnan och det kvinnliga framställs som något annat, ett alternativ som betraktas lite snett *von oben*.⁴⁴

Hansson lyfter fram två alternativa förklaringsmodeller till varför SAB-systemets kreatörer har valt att inkludera ämnen men då oftast genom särskiljning. Den första förklaringsmodellen går ut på att SAB-systemet verkligen speglade världen och "bekräftar en rådande politisk och moralisk makthierarki genom att placera dess centrala element högt upp och, genom placeringar långt ner i samma hierarki, marginalisera de element som bryter mot denna".⁴⁵ Detta resonemang leder då till slutsatsen att SAB-systemet är med i att befästa och normalisera den rådande makthierarkin. Den andra förklaringsmodellen går ut på att genom denna särskiljning så uppmärksammar SAB-systemets kreatörer de rådande maktmönstren. Genom att man lyfter upp dem får man igång en diskussion och därigenom ökar förståelsen och synligheten för dessa grupper och ämnen, och kan på detta sätt få en förändring i samhällets syn på de samma.

Den kanadensiska biblioteks- och informationsforskaren Hope A. Olson lyfter liknande problematik i *The Power To Name* emot Library of Congress Subject Headings (LCSH) och Dewey Decimal Classification (DDC).⁴⁶ Även hon ser denna uppdelning mellan mannen och kvinnan som Hansson ser i SAB-systemet i LCSH, där mannen hela tiden placeras på arbetsplatsen, medan kvinnan allt som oftast hamnar i hemmet. Hon menar att LCSH delat upp världen i en norm som är manlig, och "the other" vilket är allt annat, men främst då kvinnan. Datorn och Internet har till exempel blivit en del av den manliga sfären, och det märker man, enligt Olson, genom att det bara är kvinnan som har en speciell ämnesrubrik i samband med datorer.⁴⁷ Olson menar att det i detta fall pekar på att LCSH ser datorer och Internet som något där männen regerar. Dock finns det platser i systemet där kvinnan målas ut som normen, som till exempel vid ämnesordet "prostitution" som en narrower term till kvinnan, men på den manliga sidan har man lagt till ett "male" och låter det stå "male prostitution". Detta visar enligt Olson att prostitution är en kvinnlig företeelse, och när det händer hos män är det lite speciell och därför särskiljs.⁴⁸

Olson pekar även på att denna tendens att särskilja "den andra", vad eller vilka det nu än må vara från normen även finns i DDC. Ett exempel hon tar upp där är klassificeringen av etnicitet, ras och nationella grupper.⁴⁹ Här kan man se att det är den europeiska mannen som är i centrum, medan till exempel USA: s urbefolkning klassificeras in under "other racial, ethnic, national groups". Men även i underavdelningen för "de andra" icke-europeiska grupperna så marginaliseras grupper, till exempel métis, som är en mix mellan nordamerikanska indianer och européer i Canada, får aldrig en riktig plats i systemet utan ska antingen klassificeras på sitt

---

⁴⁴ Hansson (1999) s. 198

⁴⁵ Ibid. s. 195

⁴⁶ Olson (2002)

⁴⁷ Ibid. s. 155

⁴⁸ Ibid. s. 157

⁴⁹ Ibid. (2002) s. 171

europiska eller indianska ursprung beroende hur mycket man anser att boken handlar om det ena eller andra. Detta betyder att man inte kan samla material kring métis på ett ställe utan får leta på flera ställen för att kunna få en enhetlig bild. Men ser man till olika etniciteter som består av två skilda europeiska folkslag så nedtecknas skillnaderna mycket noggrant. Finlandssvenskar särskiljs från finländare och räknas som etniskt svenska och därför sorteras de under just detta, fast de sedan generationer skulle kunna ha bott i en finsk kontext. Detta betyder i detta fall att man kan hitta en bra bild av europeer genom hela systemet, så länge de är ”riktiga” européer och inte har inslag av andra utom europeiska etniciteter. Likadant är det för lesbiska kvinnor och homosexuella män, som delas upp i systemet först efter kön sedan efter den från samällsnormen avvikande sexualiteten, och skulle de råka ha olika etniciteter eller raser så skiljs de ytterligare åt.⁵⁰

Ovan har jag alltså nu gått igenom några exempel som den kritiska klassifikationen lyft fram för att visa hur de olika klassifikationssystemen och ämnesordlistorna lyfter fram människogrupper, men genom att göra detta blir de exempel på avvikelser från normen. Nedan tänker jag nu göra en kort jämförelse mellan queerteorins inkluderande och exkluderande och den kritiska klassifikationsteorins exkluderande genom särskiljning.

3.3 Inkluderande och exkluderande = inkluderande genom särskiljning?

En slutsats, som Hope A. Olson många gånger får skäl att återkomma till i sin text med olika formuleringar, är denna: 'More likely this anomaly reflects men as knowing subjects in our society and women as the object to be known.'⁵¹ Detta citat är medvetet taget helt ur sin kontext från Olsons text, men jag tänkte använda det för att föra över de resonemang som Olson och Hansson har i sina studier till vad Rosenberg och queerteorin säger, och därigenom gör ett försök att i alla fall jämföra dem om inte föra dem samman helt. Detta citat skulle enligt min mening kunna översättas direkt in i en HBT-kontext där heterosexuella blir det medvetna subjektet medan transpersoner, bisexuella och homosexuella blir det objekt som måste studeras. Det vi kan se hos både Hansson och Olson där klassifikationssystemen visserligen inkluderar ämnen som skiljer sig från normen, men att de gör detta genom att särskilja dem från normen. Detta får antagligen olika konsekvenser för olika grupper, och speciellt i vilken tid de inkluderades i de olika klassifikationssystemen. Antingen så förstärks de normerade värderingar som finns i samhället om olika grupper eller så lyfts de fram för att även kunna ge dem en plats och på så sätt kunna förändra samhället. Olson skulle nog med största sannolikhet rösta på det tidigare. Detta skiljer emellertid en smula från vad queerteoretikern Tiina Rosenberg menar med inkluderande och exkluderande där hon snarare menar att heteronormen lägger beslag på likheterna och kallar dem för sina egna, för att senare kunna marginalisera bort de andra grupperna. Men även i heteronormen kan man se att det är viktigt att exkludera eller särskilja olikheterna, och verkligen uttala dem. Inom heteronormen skulle dock aldrig dessa olikheter kunna bli något annat än klassade som negativa, och även om de kanske till och med accepteras, sker detta bara på ytan medan den maktordning de signalerar finns kvar under ytan.

---

⁵⁰ Olson (2002) s. 175

⁵¹ Ibid. s. 157

3.4 Kritisk kommentar till teorin

Viktigt att komma ihåg när det gäller queerteori och även kritisk klassifikationsteori är att de båda är politiskt förankrade teorier som inte följer de mer traditionella teoribildningarna inom biblioteks- och informationsvetenskap. Båda bygger på postmodernistisk epistemologi och detta ger ett visst resultat som naturligtvis inte skulle uppkomma ifall man hade antagit ett annat perspektiv. Den amerikanske akademikern Samuel E. Trosow menar dock att även en mer politisk utgångspunkt kan bryta ny mark inom biblioteks- och informationsvetenskapen speciellt eftersom man då utgår från en ny utgångspunkt, som visserligen kan vara politiskt färgad, men som trots allt ger en ny bild av studieobjektet.⁵² Han menar att biblioteks- och informationsforskningen traditionellt eftersöker en neutral verklighet där man tar alla i beaktande och där man undviker att låta teorierna färga resultatet, men samtidigt att detta inte är möjligt eftersom allt tillslut blir färgad av samhällets normer och värderingar.⁵³

Speciellt queerteorin riktar in sig på de heteronormativa strukturer som förtrycker HBT-personer, och tar därför ställning redan där att HBT-personer för det första är förtryckta och för det andra att detta samlas i vad queerforskningen kallar heteronormativitet. Det finns en stark kritik mot queerteorin i forskarsamhället, bland annat för dess ståndpunkt att kön och sexualitet är något konstruerat, och inte medfött. Tvisten mellan essentialisterna som förenklat anser att det finns medfödda skillnader mellan män och kvinnor och konstruktivisterna som följer liknande tankar som queerteorin gör, är segdragen, även queerteoretikern Tiina Rosenberg säger att det är upp till den enskilde att bestämma sin egen åsikt i frågan.⁵⁴

Ett annat problem som uppstår i båda dessa teorier är vidare, att man alltid kan hävda att studieobjekten i vilken undersökning man än gör, inte har dessa perspektiv i huvudet när de gör de olika uppgifterna eller skapar den text som sedan queerteoretikern eller den kritiska klassifikationsteoretikern sedan väljer att titta på. Fast där är det ju intressant att fråga sig varför inte, dock gör det också att båda teoribildningarna kan verka i sin natur emancipatoriska, men om detta är ett problem eller inte är ju upp till läsaren och omvärlden att ta ställning till.

Genom hela analysen i uppsatsen kommer jag att koncentrera mig på queerteorins inkluderande och exkluderande och den kritiska klassificeringens inkluderande genom särskiljning, men även använda mig av bredare teorier kring heteronormativitet och då speciellt heteronormens fokus på de binära könen och den enda naturliga sexualiteten. I följande kapitel följer min metod för analyserna av det insamlade empiriska materialet.

---

⁵² Trosow, Samuel E. "Standpoint Epistemology as an Alternative Methodology for Library and Information Science." *Library Quarterly* 71 (3): 360-382. (July 2001).

⁵³ *Ibid* s. 361

⁵⁴ Rosenberg (2002) s. 23-26

4. Metod

För att kunna svara på mina frågeställningar har jag valt att göra en kvalitativ studie, eftersom jag inte ser att en studie med enbart kvantitativa metoder skulle kunna svara på mina frågeställningar på ett tillfredsställande sätt. En del i studien, speciellt när jag går in och studerar de utvalda bibliotekskatalogerna, kommer emellertid ofrånkomligt luta mot ett mer kvantitativt tillvägagångssätt.

4.1 Att indexera skönlitteratur

Det visade sig i mitt empiri insamlade att *Att indexera skönlitteratur* är det verktyg som många indexerare nu använder sig av när de indexerar skönlitteratur, och även den ämnesordslista som BTJ beslutat sig att använda. Med tanke på detta har jag funnit det intressant för studien att speciellt titta på denna. Det första jag ska göra innan jag går in i att beskriva själva metoden är att titta på vad det är för fenomen vi har att göra med här. *Att indexera skönlitteratur* som är uppdelade i fyra böcker: två ämnesordslistor för litteratur dels för barn och dels för vuxna, en lathund och en handledning, är gjort av två grupper bibliotekarier som alla har erfarenhet av indexering. Den ena gruppen arbetade med vuxenlitteraturen medan den andra gruppen tog hand om barn- och ungdomslitteraturen. De två ämnesordslistorna sammanställdes genom att man kallade in ämnesordslistor som användes vid olika bibliotek.⁵⁵ Dessa ämnesordslistor följer annars de internationella överenskommelserna när det gäller indexering: till exempel har man så gott det går satt ämnesorden i plural och obestämd form. När det kommer till synonymer skriver också gruppen att man använt det mest neutrala och specifika.⁵⁶ Varför jag känner mig tvungen att berätta detta i detta skede, är att det är viktigt för analysen. Vi talar om två olika ämnesordslistor som behandlar sexualitet och könstillhörighet helt olika sätt.

De delar av ämnesordslistorna som jag tillslut tittade på valdes ut genom att titta i de register som finns i varje bok. I ämnesordslistan för vuxenlitteratur finns ämnesorden för homosexualitet och könsidentitet främst under ”5.6 Sexualitet”⁵⁷ och ”6.5 Kärlek”⁵⁸. Det finns även andra ställen i systemet där till exempel gaykultur finns med, men eftersom det då handlar mer om subkultur än om sexualitet och könsidentitet valde jag att inte fästa allt för stor vikt vid denna, och med samma tanke avförde jag partnerskap som jag antar hänsyftar till den nuvarande homosexuella äkenskapsformen. I ämnesordslistan för barn- och ungdomslitteratur finns sexualitet och könstillhörighet främst under ”5. Människan, hälsa, sjukdom”⁵⁹ och ”6.5 Relationer”⁶⁰.

I analysen har jag använt mig av teoribildningarna kring heteronormativitet och speciellt koncentrera mig kring hur man inom denna ämnesordslista behandlar HBT-sfären gentemot den heterosexuella normen.

---

⁵⁵ *Att indexera skönlitteratur. Handledning.* (2004) Stockholm: Svensk Biblioteksförening s. 8f

⁵⁶ *Ibid.* s. 17f

⁵⁷ *Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, vuxenlitteratur* (2004). s. 17

⁵⁸ *Ibid.* (2004). s. 20

⁵⁹ *Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, barn- och ungdomslitteratur* (2004). Stockholm: Svensk Biblioteksförening. s. 17

⁶⁰ *Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, vuxenlitteratur* (2004). s. 21

4.2 Studie av sex bibliotekskataloger

Mitt mål med denna delstudie är att få en uppfattning om hur situationen ser ut på de olika biblioteken när det gäller ämnesordsindexering av skönlitteratur av HBT-temata. Dels genom att se hur många av de böcker jag valt ut i samlingen som hade tilldelats ämnesord och vilket/vilka i så fall blivit. Genom studien vill jag även se vilka indexeringar som finns i bibliotekskatalogen men inte är gjorda på det enskilda biblioteket. Jag ville även få en fingervisning om vilka bibliotek som inte väljer att följa de föreslagna ämnesorden utan antingen hittar sina egna eller inte lägger till några ämnesord alls.

Jag kommer i denna uppsats att koncentrera mig på sex bibliotek i städer som har en befolkning mellan 90 000 till 111 000 invånare enligt SCB: s statistik.⁶¹ Jag valde just dessa därför att de borde ha ungefär samma ekonomiska förutsättningar, och borde kunna representera hur det ser ut bland biblioteken i svenska mellanstora samhällen. Dock är det viktigt att komma ihåg att det säkerligen även finns exempel på mindre bibliotek där man satsat mer på ämnesordsindexeringen av skönlitteratur, och därför skulle kunna möta HBT-gruppens behov bättre. För att friare kunna diskutera bibliotekskatalogerna utan att peka ut något bibliotek har jag gett alla en slumpad färg. Dessa blev Bibliotek Röd, Bibliotek Orange, Bibliotek Gul, Bibliotek Grön, Bibliotek Blå och Bibliotek Lila. I presentationen kommer man även att hitta noteringarna i BURK-sök, som är Bibliotekstjänsts (BTJ) bibliografiska tjänst till sina kunder.⁶² Detta har jag känt mig tvungen att göra eftersom jag i undersökningsfasen började förstå att man kopierade från BURK vid alla de bibliotek jag valt att undersöka.

För att kunna göra den studie har jag valt ut tjugo böcker som faller in inom HBT-temat. Jag tog fram dessa böcker genom att plocka ut de senast utkomna skönlitterära böckerna som indexerats under homosexualitet, lesbisk kärlek, transsexualitet och bisexualitet i Mölndals katalog utgivna under de senaste tjugo åren, alltså mellan åren 1986-2006. Jag valde Mölndals katalog främst för att de har kommit långt i ämnesordsindexering. Jag var emellertid noga med att se till att alla böcker som jag tog från Mölndals katalog fanns i de olika bibliotekskatalogerna. Detta har gett mig åtta böcker som indexerats under homosexualitet, åtta böcker som indexerats om lesbisk kärlek, två stycken som behandlar om transsexualitet, och två som tilldelats ämnesordet bisexualitet. Jag har dock gjort ett undantag när det gäller kravet att de ska vara så nypublicerade som möjligt, till exempel Ola Klingbergs två böcker *Onans bok* och *Ringan i New York*, eftersom de är ett klart exempel på där HBT-temat och författaren sammanfaller. Alltså där en författare har skrivit två böcker om homosexualitet. Jag blev även tvungen att göra undantag när det kommer till litteratur som behandlar transpersoner och bisexuella. Detta eftersom antalet böcker som tilldelats detta även i Mölndals katalog var låg.

---

⁶¹ *Folkmängd i riket, län och kommuner 31/12/2005 och befolkningsförändringar 2005*. Statistiska centralbyrån. http://www.scb.se/templates/tableOrChart___159261.asp [2006-03-02]

⁶² Bibliotekstjänst är enligt deras hemsida: ”den marknadsledande leverantören till folk- och skolbibliotek på medie- och informationsområdet, med en unik kunskap om utveckling, förädling av effektiva tjänster, produkter och koncept.”

Nedan presenterar jag vilka böcker jag har använt i denna undersökning. De är sorterade i denna lista efter hur Mölndals bibliotek har indexerat dem. Viktigt att notera är vissa böcker kan vara dubbelindexerade på vissa av orden, som till exempel har *Som en jungfru* av Manu Seppänen både tilldelats transsexualitet och homosexualitet som ämnesord.

Bisexualitet

Thorup, Kirsten: *Bonsai* (2000)

Bergsson, Gudbergur: *Den plågade kärlek som själens skrymslen gömmer* (1997)

Homosexualitet

Bärnsten, Ann-Christine. *Döden är en schlager* (2005)

Christensen, Peter Tai. *Schlagerbög* (2005)

Cunningham, Michael. *Ett hem vid världens ände* (2004)

Eklund, Fredrik. *Bananflugornas herre: en roman* (2005)

Klingberg, Ola. *Onans bok* (1999)

Klingberg, Ola. *Ringan i New York* (2004)

Renberg, Tore. *Mannen som älskade Yngve* (2004)

Thulin, Erik. *Det femte laboratoriet* (2004)

Lesbisk kärlek

Behros, Fateme: *I skuggan Sitare* (2004)

Forrest, Katherine V. *Vintervin* (2005)

Lodalén, Mian: *Smulklubbens skamlösa systrar* (2003)

Lodalén, Mian: *Trekant* (2005)

Lundberg, Lotta: *Färdas på en blick* (2001)

Smith, Alison: *Döp alla djuren* (2005)

Waters, Sarah: *Kyssa sammet* (2004)

Woodrow, Marnie: *Mississippi* (2003)

Transsexualitet

LeRoy, Jeremy T.: *Sarah* (2001)

Seppänen, Manu: *Som en jungfru* (1994)

I presentationen av mina resultat har jag valt att bara presentera ämnesord som har med handlingen och sexualiteten att göra, och gallrat bort geografiska platser, tidsangivelser eller formen på verket, såsom roman, om den inte säger något om sexualitet. Detta gör jag för att spara plats. Däremot har jag med genreangivelsen, eftersom detta har betydelse i hur indexeraren väljer att placera in boken kontextuellt. Här bör också nämnas att jag inte anser att resultaten nödvändigtvis representerar hur det enskilda biblioteket i stort handskas med böcker med HBT-tema, men däremot ger de en fingervisning på hur läget ser ut bland dessa bibliotek.

I anslutning till dessa sökningar gjorde jag även en sökning på hur många böcker som indexerats under olika ämnesorden. Jag har riktat in mig på just homosexualitet, lesbianism/lesbisk kärlek, heterosexualitet, sexualitet, transsexualitet och bisexualitet. Detta gjorde jag för att se hur väl min lilla studie skulle kunna respondera med resten av samlingen. Till exempel kunde jag ha varit otursam och valt just de böcker inom ett tema som inte fått sig ämnesordet tilldelat, men där det i katalogen finns många andra böcker som tilldelats ämnesorden. Därtill ville jag åskådliggöra hur katalogerna i sin helhet såg ut i just dessa aspekter.

4.3 Kvalitativa Intervjuer med indexerare

Min undersökning av de olika katalogerna beskrivet ovan blev förgrundsarbetet till de kvalitativa intervjuer jag har gjort med personer som är ansvariga för indexeringen av olika bibliotekskataloger runt i Sverige. I början ville jag intervjua personer som indexerade i just de kataloger som jag undersökt i min första undersökning, men detta visade sig bli svårt. Eftersom jag trots allt hade frågor jag inte kände att jag kunde få besvarade på annat sätt så valde jag att utvidga mitt scoop. Det blev tillslut tre personer från olika delar av landet och med olika yrkeserfarenheter, en del av dem jobbar aktivt dagligen med att indexera medan andra gör det när det krävs. Jag har valt att hålla alla intervjuade anonyma eftersom det inte spelar någon roll vilka de är i detta sammanhang, utan jag vill snarare se dem som exempel på hur man diskuterar bland biblioteken kring dessa frågor.

Anledningen till att jag gör dessa intervjuer överhuvudtaget är för att jag ville ge en mer fullödlig bild av processen som går igenom vid ämnesordsindexering. När vi tittar på indexeringen kan man med stor säkerhet hävda att ingen av de personer eller väldigt få av de som jobbar med indexering har dessa perspektiv i huvudet när de sitter ner och faktiskt indexerar eller gör ämnesordslistorna. Jag skulle emellertid vilja hävda att trots detta är både queerteorin och den kritiska klassifikationsteorierna användbara även om indexerarna inte skulle ha tänkt på de här sakerna vid indexeringstillfället, detta eftersom de trots allt tillhör samhället omkring dem, och genom att studera deras arbete kan man se hur de agerar inom heteronormen, och se ifall detta möjligtvis styr dem i sina indexeringar. Därmed också se ifall det går att se om deras egna åsikter styr dem i indexeringen.

I början av den empiriska studien ville jag göra intervjuer på de olika arbetsplatserna, men av olika anledningar blev jag tvungen att göra alla intervjuer per telefon. Telefonintervjuer har blivit kritiserade eftersom man bland annat trodde att folk skulle ha lättare att vara örliga med sina svar vid telefonintervjuer⁶³, eftersom intervjuaren har chans att se ansiktsuttryck, men Thomas och Purdon säger emellertid att det inte finns några skäl till en sådan bild, och att personer är lika sanningsenliga hur de än blir intervjuade.⁶⁴ Enligt socialprofessor Martin Denscombe finns fortfarande den personliga kontakten kvar, även om man missar ansikte-mot-ansikte kontakten.⁶⁵ Eftersom jag inte heller kunde spela in informanternas svar har jag blivit tvungen att rekonstruera svaren efter bästa förmåga, där försöker jag hela tiden hålla mig så nära informanternas svar som möjligt. De citat som finns i texten nedan är nedtecknade som just citat i anteckningarna, därför att jag vid intervjuerna tyckte de var viktiga kommentarer.

Jag lånar termen kvalitativa intervjuer från Jan Trost och hans bok *Kvalitativa intervjuer*⁶⁶, där han ger tips om hur man gör bra och givande intervjuer; detta trots att han inte själv inkluderar telefonintervjuer i denna term, utan anser att telefonintervjuer inte passar sig för mer djupgående frågor, men jag tycker fortfarande hans andra tankar kring intervjuer har bäring i det jag försöker åstadkomma här. Det jag vill åstadkomma med intervjuerna är nämligen att få insikt i hur/om indexerarna tänker kring HBT-frågor. Det finns många sätt att göra dessa intervjuer, bland annat kan man göra dem i grupp eller enskilt. Anledningen till varför jag har valt att göra enskilda

---

⁶³ Citerad i Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Denscombe (2000)

⁶⁶ Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.

intervjuer i stället för till exempel en gruppintervju, är för att jag inte funnit en geografisk koncentration av indexerare som jag tycker varit tillräcklig stor för att bilda en dynamisk grupp. En annan anledning är att detta kan vara ett känsligt ämne att tala om där indexeraren kan känna att de saknar kunskap i frågorna och därför inte är helt ärliga med sina svar om en kollega sitter med. Det är viktigt att skapa en form för intervjun där de kan vara så säkra som möjligt och där man kan skapa det förtroende som krävs.⁶⁷

En viktig del av intervjuerna är hur indexerarna ställer sig till olika problemsituationer i yrkesutövandet; detta trots att Jan Trost varnar för hypotetiska frågor. Han menar att den som ställer frågorna lätt kan föra in den intervjuade på sina egna värderingar och tankar och därmed missa hur han/hon/hen verkligen känner eller skulle agera vid den givna situationen. Genom att delvis fokusera på vardagliga problem hoppas jag på att frågorna inte kommer att kännas hypotetiska, och att ta fram dessa fall komma närmare in i processen som en indexerare går igenom när de indexerar en bok. En annan sak jag har försökt undvika är svar som bara kan bli ett ja eller nej, eftersom dessa frågor ofta inte tränger in bakomliggande processerna och klargör ofta inte tankegångarna.⁶⁸ Jag har dessutom medvetet försökt undvika retrospektiva frågor, som Jan Trost även varnar för, eftersom människor gärna minns varför de gjort eller handlat på ett annat sätt när de tittar tillbaka på dem och gärna förskönar eller omtolkar anledningen bakom sina beslut.⁶⁹ Intervjuerna har inte heller som funktion att ställa indexerare till svars för de val de gjort vid ett visst indexeringstillfälle utan snarare försöka uttömma hur de tänker mer generellt kring frågorna.

Jag vill sist understryka att jag inte menar att dessa tre intervjuer skulle kunna berätta något annat än just verkligheten för just dessa tre indexerare. Samtidigt tror jag att inte deras erfarenheter skiljer sig mycket från andra indexerare landet över. Men de ska istället ses som exempel på hur indexerare resonerar kring deras yrkesutövning och hur en indexerare kan tänka kring sexualitet och könsidentitet.

4.3.1 Intervjufrågor

Jag valde tidigt i processen att använda samma typ av frågor till alla mina informanter. Ett steg i detta var att skapa en frågeguide (bilaga 1) som jag skulle kunna använda mig av. Vid intervjusituationerna hade jag emellertid inte som mål att ställa alla frågorna i den ordning de kommer i denna frågeguide, utan mitt mål var att försöka vara flexibel med ordning och lyhörd om de svarar på en annan fråga, så jag inte frågade saker som de redan svarat på. Dessutom försökte jag i möjligaste mån att ställa nya följdfrågor så jag kunde tränga in bakom det de först sade.

Jag valde att dela in intervjuerna i tre delar. I den första delen ville jag ta reda på var de kommer ifrån tankemässigt. Jag ville också veta ifall mina informanter indexerade både skönlitteratur och fackprosa, detta för att det är intressant att veta ifall de själva ser någon skillnad på sina praktiker när det kommer till dem som indexerar båda. Sedan var det intressant att veta hur mycket de indexerade, eftersom detta rimligtvis gör skillnad i deras åsikter, där den som indexerar mycket behöver vara mer rask i sina indexeringar än den som bara indexerar sporadiskt.

---

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Trost, Jan (1997).

⁶⁹ Ibid.

I nästa del gick jag in mer på indexeringsprocessen. Här försöker jag ringa in hur de faktiskt gör när de sätter sig ner och indexerar en skönlitterär bok. Jag ville även veta vilka verktyg de använder för att bekräfta eller avföra de misstankar och idéer jag hade kring indexering av skönlitteratur. Tillsist ville jag även veta hur viktigt de själva tyckte det var, med just detta i bibliotekets verksamhet och även om de tyckte att just deras bibliotek satsade på indexeringen, och vad detta berodde på, vare sig de gjorde det eller inte.

Den tredje och avslutande frågesviten i guiden handlar om sexualitet och könsidentitet vad gäller ämnesord för skönlitteratur. Här ville jag veta hur mycket mina informanter tänkte på HBT-frågor. Därtill ville jag veta hur väl införstådda de var med de olika termerna. Detta är ju en förutsättning för att man på ett bra sätt ska kunna ämnesordsindexera in böcker under de termer som står till buds. Förutom detta ville jag veta vad de själva anser vara bakomliggande anledning till hur deras egna bibliotekskataloger ser ut som de gör i denna stund.

Här avslutas metodavsnittet och jag kommer nedan att presentera min empiri. Detta avsnitt följer metodavsnittet om man ser till ordningen, där jag först presenterar den empirisk analysen av *Att indexera skönlitteratur*, för att sedan gå vidare till resultatredovisning av mian två empiriska undersökningar.

5. Empiri

5.1 En empirisk analys: konstruktion av sexualitet och könsidentitet i Att indexera skönlitteratur

Att indexera skönlitteratur har fått en mycket viktig roll i ämnesordsindexeringen av skönlitteratur i Sverige idag. En av de stora anledningarna bakom detta är att Bibliotekstjänst i Lund sedan i år 2006 har gått över till denna ämnesordslista. Nedan följer en analys av denna ämnesordslista i fråga om sexualitet och könsidentitet.

Jag börjar med att analysera vuxenlitteraturens ämnesordslista. Nedan finns den del av ämnesordslistan som innefattar sexualitet och könsidentiteter.

5.6 Sexualitet och fortplantning Aborter Abortmotståndare illegala aborter Förlossningar Förlossningsdepression Graviditeter Surrogatmammor Infertilitet Missfall Provisorsbefruktning Sexualitet Sexuell identitet Androgyni Bisexualitet Homosexualitet Lesbianism Sado-masochism Transsexualitet Körsbyte Transvestiter Sexuella problem Frigiditet Impotens	6.5 Kärlek Erotik Försoning Förälskelse Homosexuell kärlek Kärlek Kärleksförhållanden Lesbisk kärlek Olycklig kärlek Otrohet Passioner Romantik Triangel dramer Älskare Älskarinnor Geishor Konkubiner Kurtisaner
---	---

Figur 1: 5.6 Sexualitet och fortplantning och 6.5 Kärlek⁷⁰

Det första man kan säga är att heterosexualitet inte alls finns med som ämnesord. Dess frånvaro visar tydligt att det är den heterosexuella normen som ämnesordslistan är uppbyggd kring. Den första och enda gången man stöter på sexualitet är just under *5.6 Sexualitet och fortplantning*, som hierarkiskt ligger under *Människan*.⁷¹ Redan på rubriken kan vi se att sexualitet kopplas på ett tydligt sätt ihop med prokreation, och signalerar på så sätt att vi nu är på en plats i hierarkin för den reproduktiva heterosexualiteten. Majoriteten av ämnesorden i detta kapitel kommer även att handla om fortplantningen snarare än om sexualitet. En sak man gör är en uppdelning av ”sexualitet” och ”sexuell identitet” och där man under sexuell identitet inte har med heterosexualitet, vilket gör att det ser ut som att när man är heterosexuell har man en sexualitet medan om man är homosexuell bara har en sexuell identitet.

I en hypernymirelation till ”sexuell identitet” har ämnesorden androgyni, bisexualitet, homosexualitet, lesbianism, sado-masochism, transsexualitet klumpats ihop. Det första man

⁷⁰ *Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, vuxenlitteratur* (2004). s. 17, 20

⁷¹ *Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, vuxenlitteratur* (2004). s. 17

kan se är att det inte görs någon skillnad mellan könsidentitet och sexuella identiteter i denna hierarki. För det andra inkluderas inte heterosexualitet någonstans bland dessa ämnesord och känslan blir därför att man pratar om från normen avvikande sexuella beteenden. Detta förstärks vidare med att inkludera sado-masochism, som är snarare en sexuell begärsinriktning än en sexuell identitet. Möjligtvis skulle sadisten eller masochisten i enskildhet kunna räknas som en sexuell identitet, men sado-masochism är enligt min mening inte det.

Den andra gången man träffar på homosexualitet och lesbianism är när man preciserar vilka ämnesord som kan användas vid kärlek.⁷² Under kärlek finns inte denna pessimism man kan skönja under sexualitet och fortplantningar, utan här verkar det vara den underbara eldiga romansen som hägrar, där man kan ha triangeldramer, konkubiner och till och med lesbisk och homosexuell kärlek. Igen återkommer mönstret dock, att det är den monogama sexualiteten som inte omnämns, men genom att titta på vad som nämns kan man se dess skugga falla över ämnesorden som härleds till kärlek.

Om man först tittar på hur sexualiteterna konstrueras kan man se det jag nämnde ovan att heterosexualiteten här ställts som den självklara som inte behöver förklaras eller särskiljas. Vidare gör man skillnad på homosexualitet och lesbianism vilket gör att homosexualitet här blir en manlig företeelse. Tanken bakom detta är kanske att man vill göra det lättare för homosexuella män och lesbiska att hitta skönlitteratur som behandlar deras specifika situationer, ungefär samma tanke som man har när gaylitteratur och lesbisk litteratur separeras.

I fråga om könsidentiteter har man bland annat valt att använda termen androgyni antagligen för att mena intersexuella personer. Termen i sin andra betydelse har dock mer att göra med personer som varken följer de hegemoniska könsmodellerna av en kvinna eller man, än intersexualism. I denna hierarki har även transsexualism blivit en hypernym till transvestism, trots att dessa är klart skilda saker, även om de beskriver besläktade företeelser. En transsexuell person känner att hon/hen/han fötts i en felköad kropp och vill ändra det, medan en transvestit endast iklär sig det, för att uppleva andra könets attribut, t.ex. en man som klär sig till kvinna och vill inte byta ut sitt kön totalt.

I fråga om ämnesordslistan för barn- och ungdomslitteratur är synen på sexualitet och könsidentitet annorlunda. Här stöter man på homosexualitet och bisexualitet på två ställen, dels under underrubriken "5.2 Kroppen" som hittas under "5. Människan, hälsa, sjukdom".⁷³ Igen så klumpas de ihop med många olika ämnen, men här finns ingen hierarki utan de har fått samma status som till exempel fräknar, kroppen och skägg. De återfinns även under "6. Familj och vardagsliv":s underrubrik "6.5 Relationer".⁷⁴ Förutom homo- och bisexualitet finns även homosexuella föräldrar. Inte heller här särskiljs de utan blandas med många andra företeelser som hör relationer till. Men heterosexualitet lyser som vanligt med sin frånvaro även i denna ämnesordslista. Denna blandning med andra ämnesord som inte i sig är så värdeladdade gör att bisexualitet och homosexualitet får en mer naturlig plats här. Man gör inte heller någon skillnad mellan lesbiska och homosexuella män, utan placerar in båda under homosexualitet. Detta markeras speciellt i det alfabetiska registret där man hänvisar dem som söker på lesbisk kärlek till homosexualitet.

Könsidentitet ges inte mycket tanke i ämnesordslistan för barn- och ungdom och barnen delas upp i de traditionella delarna pojkar och flickor. Dock finns det ett ämnesord som heter

---

⁷² Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, vuxenlitteratur (2004). s. 20

⁷³ Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, barn- och ungdomslitteratur (2004). s. 21

⁷⁴ Ibid. s. 23

könsroller där man kanske skulle kunna placera in böcker som inte direkt passar under pojkar eller flickor, jag tror dock att den snarare skulle användas till litteratur som talar om könsroller inom ramen för de binära könen. Transvestiter har dock hittat in under "5.2 Kroppen". Varför man valt att lägga till denna men inte till exempel transsexuella är lite förvånande⁷⁵

5.2 Tjugo böcker i sex bibliotekskataloger och BURK-sök

I detta kapitel kommer jag att presentera resultatet av de två undersökningar som färdigställdes 31/3-2006, men de flesta sökningarna skedde runt 23-24 februari, 2006. Först finns resultaten i tabellform och sedan presenterar jag resultatet bibliotek för bibliotek. Jag har i möjligaste mån undvikit att analysera mer än i vissa detaljer här, utan detta samlas i den avslutande analysen.

Den första undersökningen jag gjorde var att se hur ofta man använder de olika ämnesorden i de olika katalogerna. När jag gjorde sökningarna gjorde jag det dels med de olika ämnesorden i sin helhet och kompletterade med en trunkerad sökning.

	BURK	Röd	Orange	Gul	Grön	Blå	Lila
Homosexualitet	130	22	59	38	54	48	86
Lesbisk kärlek/Lesbianism	0	1	0	1	1	0	7
Bisexualitet	0	0	0	0	0	0	0
Heterosexualitet	0	0	0	0	0	0	0
Sexualitet	26	1	6	7	10	10	18
Transsexualitet/iasm	0	0	0	0	0	0	0

Figur 2: Närvaro av ämnesord vid böcker utgivna på svenska i katalogerna.

Denna undersökning visar klart att homosexualitet finns som ämnesord, medan varken transsexualitet, bisexualitet eller heterosexualitet finns. Ämnesordet "lesbisk kärlek" används om än sparsamt i vissa kataloger, men i en majoritet används den bara en gång eller ingen. En till sak värt att notera är att sexualitet används mer än till exempel lesbisk kärlek, och den enda som överstiger detta ämnesord är just homosexualitet.

Resultatet av den andra undersökningen, där jag har tagit fram tjugo böcker och tittat på hur de ämnesordsindexeras vid de sex olika biblioteken. Detta presenterar jag i figuren nedan. Värt att nämna redan nu är att bibliotek Röd har en speciell avdelning för deckare och rysare (DAT), och detta har även hittat in bland ämnesorden.

⁷⁵ Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, barn- och ungdomslitteratur (2004) s. 21

	BURK	Röd	Orange	Gul	Grön	Blå	Lila
Bonsai	-	-	-	Ej i samlingen	-	-	-
Den plågade...	Män Medelåldern Kärlek	Humor Satir	Män Medelåldern Kärlek	-	Män Medelåldern Kärlek	Ej i samlingen	Kärleksromaner Kärlek Medelåldern Män
Döden är...	Musikermiljö	DAT	-	-	-	-	-
Schlagerbög	Homosexualitet	-	Homosexualitet	Homosexualitet	Homosexualitet	Homosexualitet	Homosexualitet
Ett hem vid...	Vänskap Män Homosexualitet	Vänskap Män Homosexualitet	Vänskap Män Homosexualitet	Vänskap Män Homosexualitet	Vänskap Män Homosexualitet	Vänskap Män Homosexualitet	Vänskap Män Homosexualitet
Bananflugornas	Homosexualitet	-	Homosexualitet	Homosexualitet	Homosexualitet	Homosexualitet	Homosexualitet
Onans bok	Homosexualitet Män	-	Homosexualitet Män	Homosexualitet Män	Homosexualitet Män	Homosexualitet Män	Mansskildringar Relationsromaner Homosexualitet Män
Ringen i...	-	Homosexualitet	-	-	-	-	-
Mannen som...	Pojkar Personlig utveckling	Homosexualitet	Pojkar Personlig Utveckling	Pojkar Personlig Utveckling	Pojkar Personlig Utveckling	Pojkar Personlig Utveckling	Pojkar Personlig Utveckling
Det femte...	Deckare	DAT	Deckare	Deckare	Deckare	Deckare	Deckare
I skuggan av...	-	-	-	-	-	-	-
Vintervin	Homosexualitet, Kvinnor	Homosexualitet Kvinnor	Homosexualitet Kvinnor	Homosexualitet Kvinnor	Homosexualitet Kvinnor	Homosexualitet Kvinnor	Homosexualitet Kvinnor
Smulklubbens...	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Lesbianism	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet Erotik	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet
Trekant	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Relationsroman	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet	Journalister Kvinnor Homosexualitet
Färdas på en...	-	-	-	-	-	-	Kvinnoskildringar
Döp alla djuren	-	-	-	Familjeliv Identitetssökande Sorg Vuxenblivande	-	-	-
Kysa sammet	Kvinnor Homosexualitet	-	Kvinnor Homosexualitet	Kvinnor Homosexualitet	Kvinnor Homosexualitet	Kvinnor Homosexualitet	Kvinnor, Homosexualitet
Mississippi	Kvinnor	Kvinnor	Kvinnor	Kvinnor	Kvinnor	Kvinnor	Kvinnor
Sarah	-	-	-	Ej i samlingen	Ej i samlingen	-	-
Som en jungfru	Homosexualitet Män	Homosexualitet	Homosexualitet Män	-	Homosexualitet Män	Ej i samlingen	Homosexualitet Män Nutidsskildringar

Figur 3: Tjugo böcker sorterade på ämnesord och författare vid sex bibliotekskataloger och BURK-sök.

Det först jag tycker mig se i min studie av bibliotekskatalogerna är att man använder sig av poster från BURK-sök. På tre av sex bibliotek har man i alla fall vad gäller dessa böcker helt följt BURKs indexeringar. Alla undersökta bibliotek verkar i alla fall till viss del titta i BURK under indexeringsprocessen, eftersom de är så samstämmiga. Det låga antalet böcker som biblioteken har indexerat under homosexualitet jämfört med BURK visar emellertid att man inte alltid följer deras poster. Jag kommer nu att gå igenom resultaten systematiskt bibliotek för bibliotek, och kommentera det som är värt att kommentera

Bibliotek Röd

Bibliotek Röd är det bibliotek av de sex som har gjort minst ämnesordsindexeringar. De flesta gångerna som de har ämnesordsindexeringar verkar de dock följa indexeringar i BURK-sök. Det som är intressant är dock att de inte alltid väljer att inkludera dessa ämnesord, som andra bibliotek uppenbarligen får från BURK, alls i katalogen. En annan intressant sak är dock i mitt exempel på Ola Klingberg så bryter det klara mönster som jag tycker mig se när man har lagt

till ett ämnesord vid *Ringen i New York* men inte *Onans bok*. Vid en noggrannare genomgång kan man se att de faktiskt går ifrån BURK:s indexering även på andra ställen, såsom att lägga till lesbianism till Mian Lodalens bok *Smulklubbens skamlösa systrar*.

Vid kontakt med bibliotek Röd säger den ansvariga att de inte lägger någon speciell tid på detta, utan kopierar posterna direkt ur BURK som även mitt material pekar på.

Bibliotek Orange

Biblioteket följer helt och fullt ut de indexeringar som finns i BURK.

Bibliotek Gul

Följer också BURK:s indexeringar till stor del. Dock finns det en skillnad på *Döp alla djuren* som fått ämnesordsindexeringar här, dock inte något HBT-relaterat, om man inte tolkar in det identitetssökande. Ett intressant tillägg som är speciellt för just detta bibliotek är ämnesordet erotik. Dessa båda exempel tyder på att de i alla fall till en liten grad gör sina egna ämnesordsindexeringar.

Bibliotek Grön

Finns inget speciellt att säga om deras indexeringar. De verkar också följa BURK:s indexeringar till punkt och pricka.

Bibliotek Blå

Följer BURK-sök fullt ut.

Bibliotek Lila

Det tyder på att de gör sina egna ämnesordsindexeringar vid detta bibliotek. De använder också många fler ämnesord än vad de andra biblioteken gör, och gör ofta tillägg såsom ort och tidsperiod. Det blir ofta inte en förbättring för att hitta HBT-relaterat material dock, utan ger snarare hjälp till andra intressegrupper. Värt att lägga extra märke till är deras ämnesord som handlar om manskildringar, kvinnoskildringar och kärleksromaner.

5.3 Intervjuer med indexerare

Jag går nu över till intervjuerna jag har gjort med indexerare. Intervjuerna skedde alla i mars/april månad och gjordes som redan nämnt med personer som indexerar skönlitteratur över hela landet. Jag har valt att hålla deras identiteter anonyma som jag redan sagt, men kommer nu att ge korta presentationer av dem. Igen vill jag understryka att citat i texten endast är rekonstruktioner av vad informanterna svarade, inte ordagrant hur de sagt saker.

5.3.1 Bakgrund om indexerarna

Jag har alltså intervjuat tre personer som indexerar som en del i sin yrkesutövning. Den första informanten har jag valt att kalla Anders. Anders indexerar bara skönlitteratur och detta gör han eftersom de inte indexerar fackprosa på samma sätt på hans arbetsplats. Han indexerar mellan 3-4 timmar i veckan.

Den andra informanten har jag valt att kalla Kerstin. Kerstin indexerar skönlitteratur och biografier. Detta gör hon 4 timmar per vecka. Förutom att indexera är det hon som är ansvarig för just de avdelningarna i biblioteket och är med och gör inköpen.

Den tredje informanten har jag valt att kalla Greta. Hon är en av de ansvariga för den lokala bibliotekskatalogen och indexerar både skönlitteratur och facklitteratur. Greta berättade att arbetslaget gick en kurs vid Kungliga biblioteket precis efter att *Att indexera skönlitteratur* släppts. Spontant kände de att det borde vara BTJ som gör detta arbete centralt, men när de kom hem till biblioteket började de i alla fall att testa sig fram lite. I början var det mer regelbundet, men numera indexerar de bara ifall de märker att BTJ:s indexering inte har indexerat den skönlitterära texten på ett tillfredsställande sätt.

Mina informanter kommer från olika förutsättningar och har alla olika utrymme i sitt yrkesliv för den tid där de indexerar. Det de har gemensamt är att de alla någon gång indexerar skönlitteratur. Både Anders och Kerstin indexerar därtill bara skönlitteratur. Anders hävdade att det inte fanns någon riktig ämnesordlista för fackprosa och därför indexerade han bara skönlitterära verk. Medan Kerstin ansåg att anledningen bakom detta var att fackprosan redan hade inordnats inom signum och att ämnesorden kom naturligt av detta, och att det var ett helt annat system än det hon använde för att indexera skönlitteratur.

Greta, som indexerar även fackprosa, menar att hon inte tycker det är någon skillnad mellan sin ämnesordsindexering av fackprosa än när hon indexerar skönlitteratur eftersom hon indexerar endast vid behov, och om en bok till exempel handlar om hedersmord får den det ämnesordet vare sig den är en skönlitterär bok eller fackprosa. Senare i intervjun kommer hon på att det är enklare med fackprosa eftersom den redan har klassificerats in i SAB-systemet när den kommer till biblioteket och detta skvallrar om vad den handlar om.

5.3.2 Indexeringsprocessen i allmänhet

Mina informanter verkar tycka det är viktigt med ämnesord i bibliotekets verksamhet. Greta menar till exempel att ämnesorden blir mer och mer viktiga ju vanare biblioteksanvändarna blir av att söka i katalogerna. Hon pekade även på att ämnesordsindexering blir ett bra sätt för biblioteket att marknadsföra sin samling. Medan Kerstin säger att ämnesorden är hur man verkligen kan hitta igen skönlitterära böcker.

Som jag visade ovan så jobbar mina informanter olika mycket med att ämnesordsindexera skönlitteratur. Processen som går igenom när de väl indexerar verkar dock likna varandra hur mycket eller litet man indexerar. Den viktigaste utgångspunkten är sambindingsrecensionen från BTJ och den givna boken när den är tillgänglig. Då är det baksidestexten man koncentrerar sig på eftersom man ofta inte har tid för att läsa hela boken. Anders säger till exempel: "Man hinner inte läsa böckerna, vilket är en skillnad ifall man indexerar barn- och ungdomslitteratur då det är lättare att titta igenom en bok." Både Greta och Kerstin berättar emellertid att de ibland kunde ta hem böckerna och läsa dem privat och när de hade läst dem hitta lämpliga ämnesord för dem och föra in dem i katalogen, men att detta hörde till ovanligheterna.

Både Greta och Anders använder sig av *Att indexera skönlitteratur* och försöker följa den process som den förespråkar. Där man först ska placera in boken i genre, tid och plats och

därefter ämne⁷⁶, person och form⁷⁷. Greta arbetslag fann dock att deras system inte tillät dem att lägga in ämnesorden som *Att indexera skönlitteratur* påbjuder. De valde då att koncentrera sig på huvudpersoner som till exempel Håkan Nessers fiktiva poliskommissarie Van Veeteren och företeelser som de fick frågor om. De märkte emellertid snabbt att själva indexeringsprocessen tog allt för mycket tid; tid som de inte hade, därför lade de ner den mer organiserade indexeringen och nu indexerar de bara när de märker att BTJ:s indexering är bristfällig. En sak som de fortfarande indexerar är dock böcker som har lokala temata som viktiga lokala händelser som annars inte hittat in när BTJ gör sina indexeringar. Ett exempel skulle kunna vara Storsjöödjuret och Östersund. För att möta folks informationsbehov så skapas ämnesord som pekar just på denna företeelse i den befintliga litteraturen. De lokala biblioteken försöker även att svara på låntagarnas vanliga frågor genom katalogen, så om biblioteket får mycket frågor om rödbetor så försöker man också i katalogen hitta just de böcker som handlar om rödbetor och även håller utkik efter litteratur med dem i temat när man får in nya böcker till biblioteket. Anders menar att den enda litteraturen som inte går att indexera är de som är väldigt experimentella och sådana böcker som han inte kan få någon mening ur.

BURK-sök verkar vara något som de flesta bibliotek använder, för att se detta är det bara att titta i min lilla undersökning som presenteras ovan. Bland mina informanter finns det emellertid en kritik emot BTJ:s arbete där man anser att det är alldeles för lite arbete lagt på ämnesordsindexeringarna. Kerstin säger till exempel att hon inte alls tittar på BTJ:s indexeringar eftersom den indexering som BTJ tillhandahåller är undermålig. Även Greta verkar känna sig tvungen att indexera böcker eftersom de enligt henne inte gör tillräckligt mycket indexering. Hon trycker emellertid gång på gång på att de på hennes bibliotek verkligen anser att det skulle vara BTJ:s roll att göra detta, och att ämnesordsindexering borde vara något man köpte in av dem.

5.3.3 Sexualitet och könsidentitet inom ämnesordsindexeringen

När det handlar om sexualitet och könsidentitet är det ämnen som ingen av mina informanter tänker på aktivt i sitt dagliga arbete. Kunskapen kring homosexualitet och bisexualitet finns hos mina indexerare. Homosexualitet blir att man attraheras av någon av samma kön medan bisexualitet blir att man kan älska personer av båda könen. När det handlar om transfrågor blir det svårare, och ingen av mina informanter har riktigt koll på det. Kerstin säger till exempel att transsexualitet antingen är de som går så långt som till könsbyte eller de som klär sig i kläder av det kön de inte är. När jag ber henne definiera transpersoner svarar hon: "Personer som är transsexuella." När det kommer till transpersoner är det ju bara grupperna intersexuella, transsexuella och transvistiter som har hittat in som ämnesord i *Att indexera skönlitteratur*, och detta tror Greta beror på okunskap.

Både Kerstin och Greta har fått frågor om litteratur om homosexuella och bisexuella i sina yrkesliv. Kerstin säger emellertid att hon inte kommer ihåg hur hon egentligen hjälpte dessa personer eftersom der bara är en av många förfrågningar som kommer in. Hon menar emellertid att det blir olika sökstrategier om det handlar om förfrågningar om fackprosa än vid skönlitteratur. Vad gäller fackprosa söker hon på de ämnesord och signum som finns för

---

⁷⁶ Det är under ämne som HBT-relaterade ämnesord ska infogas när det föreligger behov av detta.

⁷⁷ Form är enligt, *Att indexera skönlitteratur:Handledning*, hur boken är strukturerad, medan genre handlar om hur man kan placera in boken tematiskt bland andra böcker. Denna skillnad görs bara i ämnesordslistan för vuxenlitteraturen; vid barn- och ungdomslitteratur finns de under samma rubrik. (s. 21-27)

facklitteratur. För skönlitteratur och biografier använder hon sig av den ämnesordslista som finns för skönlitteratur, när det kommer till skönlitteratur får hon även göra fritextsökningar, vilket oftast inte blir nödvändigt för att hitta fackprosa. Gretas erfarenheter är liknande då hon beskriver processen på detta sätt: ”Ja, man söker i katalogen på alla ämnesord som kan tänkas ha något med ämnet att göra. Så fortsätter man tills man ser att låntagaren har blivit nöjd. När det kommer till facklitteratur är detta betydligt lättare eftersom man kan söka i klassifikationssystemet.”

I den katalog som Greta arbetar med finns bara homosexualitet som ämnesord, alltså att varken transsexualitet, bisexualitet eller heterosexualitet finns med. Greta förklarar att detta kan bero på att de vid hennes bibliotek mest får frågor om just böcker som handlar om homosexuella, och så vitt hon kunde erinra sig så har hon aldrig fått några frågor om litteratur som behandlar de andra grupperna. Detta kan göra att man koncentrerade sig just på sexualitet. Även i den katalog som Anders jobbar med har samma fenomen framträtt. Anders tror att ifall de på hans arbetsplats har hittat böcker av de andra temata innan de bytte till *Att indexera skönlitteratur* så indexerades de antagligen in under homosexualitet, eftersom det innan hade funnits mindre möjligheter. I Kerstins katalog är situationen lite annorlunda, för i den katalogen finns alla termer utom heterosexualitet representerade. Problemet här är dock att det bara är homosexualitet som fått en vidare spridning som ämnesord i katalogen och antalet böcker som fått ämnesorden transsexualitet och bisexualitet är tämligen låg. Kerstin hävdar att detta beror på att samlingen ser ut just så. Hon menar att alla ämnesord som förekommer i katalogen har täckning i samlingen och om det inte finns böcker som handlar om ett visst ämne finns de inte heller med i katalogen. Så anledningen enligt henne till att det inte finns fler böcker som är indexerade under bisexualitet och transsexualitet kan vara att det inte finns några fler böcker som berör ämnena.

När det gäller att handskas med olika frågor kring homosexualitet finns det två etablerade strategier i katalogerna idag, som man även kan till viss del se i den undersökning jag redovisade i förra kapitlet. Den första strategin är att skriva ut homosexualitet och sedan särskilja litteraturen med ämnesorden kvinnor eller män. Greta, vars katalog är uppbyggd på detta sätt, ser inget problem med att ha det på detta sätt eftersom om man söker på homosexuella kvinnor kan man söka i kombination. Hon menar att det fanns andra möjligheter i katalogen som att söka i innehållsförteckningen. Men tillstår att ”ju fler ämnesord, desto större möjlighet att söka på och desto bättre är det”. Det andra sättet att organisera manlig och kvinnlig homosexualitet som även *Att indexera skönlitteratur* verkar förespråka är att när det kommer till manlig homosexualitet använda homosexualitet och när det kommer till kvinnlig homosexualitet använda lesbianism. I Kerstins katalog har man redan börjat med detta innan *Att indexera skönlitteratur* fanns. Hon menar att detta gjordes efter det att man hade talat med initierade människor och att de tillsammans hade kommit överens om att detta var det bästa sättet att göra. Anders i sin tur sade att de i fortsättningen skulle använda sig av detta system, men att det inte hade hittat ut till katalogen ännu.

Slutligen, en av de frågor jag har tampats med genom hela mitt empiriska insamlande och analys, har varit hur det skulle vara att inkludera heterosexualitet som ett ämnesord. När jag ställer denna fråga till mina informanter är de väldigt eniga i sin opposition till att göra detta. Anders säger: ”Det skulle vara ointressant. Om det handlar om heterosexualitet skulle jag placera in det under sexualitet. Om det inte var ett skönlitterärt verk som verkligen ifrågasätter heterosexualitet.” Medan Greta säger: ”Allt som avviker från normen finns med som ämnesord i katalogen. Att ha heterosexualitet som ämnesord kan försämra sökningarna i katalogen. Nu med den nya tekniken där man kan kombinera sökord som man gör i google-sökningar så kan

man i alla fall få fram dessa böcker, genom att skriva till exempel sexualitet -homosexualitet.” Kerstin stämmer in med de andra, då hon säger: ”Nej, det skulle bli ganska tjatigt. Det är ju underförstått att all litteratur där det inte uttryckligen står något annat är om heterosexuella. Det skulle vara onödigt att lägga till något annat.”

6. Slutdiskussion

I detta kapitel kommer jag att sammanföra de olika undersökningarna jag har redovisat i empiridelen i en samlad analys. De verktyg, som jag kommer använda mig av i analysen, som jag nämnde i slutet av teoriavsnittet, är queerteorins inkluderande och exkluderande, den kritiska klassifikationsteorins inkluderande genom särskiljning och tillslut även fokusera på heteronormens binära kön och upphøjelse av heterosexualitet till den normala och från samhällets sida önskade sexualiteten. Som jag redan har nämnt finns det klara likheter mellan kritisk klassifikation och queerteorin, båda täcker in och rymmer problemen som båda försöker peka på där vissa grupper exkluderas eller särskiljs medan den samhällseliga normen kvarstår som något naturligt och oproblematiskt. I denna slutdiskussion har jag emellertid funnit det lättare att bygga upp resonemanget kring klassifikationsteorins inkludering genom särskiljning, men kommer även i texten ge exempel på där queerteorins inkluderande och exkluderande finns representerat.

6.1 Inkludering genom särskiljning

Jag börjar med den kritiska klassifikationsteorins inkludering genom särskiljning. Alltså att man genom klassifikationssystemens hierarkier kan se hur olika grupper favoriseras medan andra grupper visserligen inkluderas men då endast genom att särskiljas från den samhällsomfattande normen. Det finns emellertid olika normer och därigenom även olika sätt att förhålla sig till dem. Det är kanske inte konstigt att den svenska kyrkan fått en framskjuten roll i SAB-systemet, som Joacim Hansson finner, eftersom detta klassifikationssystem är en svensk uppfinning och när den skapades så var den svenska kyrkan en mycket tongivande del av det svenska samhället och alla medborgare automatiskt var medlemmar av denna kristna trosinriktning. Därtill kan man räkna med att en majoritet av litteraturen på den tiden, som handlade om religion i folkbiblioteken antagligen handlade om just den svenska kyrkan. Makthierarkin, som visar sig mellan kvinnor och män, där mannen alltid är normen, medan kvinnan utgör det annorlunda normbrytande, är den dock svårare att bortförklara. Hope A. Olsons studie visar också med tydlighet att dessa föreställningar kring kvinnor och män även finns i Dewey Decimal Classification, där mannen hela tiden är normen medan kvinnan igen är anomalien. Ibland är det emellertid kvinnan som är normen, men oftast då i mindre smickrande sammanhang. Enligt logiken av systemet är det till exempel normalt för en kvinna att prostituera sig medan när mannen gör så, gör man ett stort nummer av det. Vidare menar hon att man även kan se vilka som är normen genom att se vilka som är högst upp i hierarkierna och att många nationella och etniska grupper marginaliseras genom att inte få en egen plats i systemet, trots att de uppfyller de krav som finns uppsatta. Igen, om man ignorerar exemplet på könsfrågorna, så skulle man kunna säga att det kanske på något sätt visar hur samhället är byggt och att man ska titta genom den amerikanska kontexten, men här känns det dock ännu svårare att hävda detta. USA har inte en majoritet av europeiska invånare, utan andra grupper börjar nu ta över och landets urinvånare var inte den europeiska mannen utan indianerna, som klassificeras in under "andra folkgrupper".

Det man kan se i hierarkier i klassifikationssystemen kan man även uttyda i ämnesordslistorna, men här visar det sig på ett annat sätt. I en ämnesordslista finns det oftast inte en klar hierarki. På det sätt fungerar *Att indexera skönlitteratur*, som istället är uppdelat i olika grupper, som utgår från genre/form, tid, plats, ämne och person. Inom ämnesordslistan för vuxenlitteratur

finns visserligen en typ av hierarki, men den fungerar bara i de olika ämnesgrupperna, och uppstår bara ibland när man vill specificera sig i olika ämnen, till exempel så ställs könsbyte som en narrower term till transsexualitet. I fråga om till HBT-ämnena som alla finns under "5.6 Sexualitet och fortplantning" så kan man även se att dessa indexerats hierarkiskt nedåt, ett fenomen som Hansson även ser i klassifikationssystemet i fråga om kvinnan i SAB-systemet.⁷⁸ Men eftersom huvudrubrikerna som utgör de olika ämnesgrupperna, vilka är 15 stycken till antalet, inte har placerats hierarkiskt sins emellan är detta en klar skillnad till ett klassificeringssystem, eftersom det inte finns en klar hierarki mellan dessa som det oftast finns i ett klassifikationssystem. I ämnesordslistan för barn- och ungdomslitteratur finns inget av den hierarki som ställts upp för vuxenlitteraturen, utan här är det snarare listor med olika ämnesord som presenteras i bokstavsordning. Här kan man inte se vad hierarkierna pekar ut till att vara normen, utan snarare måste man koncentrera sig på vad som inte står utskrivet, alltså orden som inte inkluderats eftersom de är så självklara att man inte ens behöver tänka på dem.

6.1.1 Heterosexualitet, alltid närvarande, aldrig nämnd

I de två ämnesordslistorna finns ämnesorden androgyni, bisexualitet, gaykultur, homosexualitet, homosexuell kärlek, lesbianism, lesbisk kärlek, transvestiter och transsexualitet. Det faktum att heterosexualitet inte finns som ämnesord i dessa ämnesordslistor påminner mycket om det som Joacim Hansson hittade om den svenska kyrkan i SAB-systemet, att heterosexualitet inte står utskrivet med namn, utan att man här automatiskt ska tänka att alla böcker som inte uttryckligen säger annat är om heterosexuella. Mina intervjuer med indexerare visar också att man inte anser att heterosexualitet ska finnas med eftersom det blir ett överflödigt ämnesord, som inte skulle förbättra sökningen. Detta argument har naturligtvis bäring, speciellt om man betänker att en majoritet av alla böcker i en folkbibliotekssamling kommer att handla om heterosexuella, i alla fall om man har på sig sina heteronormativa glasögon som direkt antar att alla är just heterosexuella om inget annat sägs.

Samtidigt ser jag svagheter i denna argumentation, eftersom det redan nu läggs till ämnesord som i sig inte förbättrar sökningen om man följer *Att indexera skönlitteratur* till punkt och pricka. Därför att en av de första sakerna man ska lägga till vid ämnesordsindexeringen är vilken genre och senare även vilken form den aktuella boken har. I en bibliotekssamling antar jag att det finns en hel del böcker som kan indexerats under såväl historiska romaner, rysare eller deckare, och i fråga om form så skulle jag nog våga drista mig till att säga att majoriteten är just romaner. Det är ju nämligen i kombination med andra ord som ämnesord, som roman eller deckare blir intressanta ur ett återvinningsperspektiv. Om man nu inte söker vilken deckare eller roman som helst och nöjer sig med första bästa man hittar i sökningen. Här vill jag även ta fasta på en sak som en av mina informanter sade att han skulle lägga till heterosexualitet som ämnesord, ifall boken som är framför indexeraren just problematiserar heterosexualiteten. Därför kan man igen fråga sig hur det kommer sig då att heterosexualitet inte finns som ämnesord överhuvudtaget?

I dagsläget skulle böcker som problematiserar heterosexualitet antagligen tilldelas ämnesordet sexualitet, medan böcker som problematiserar homosexualitet med största sannolikhet skulle få ämnesordet homosexualitet, eftersom man i indexeringsprocessen ska försöka att indexera med den mest specifika termen. Här kan man se hur ämnesord som signalerar andra sexualiteter särskiljs från den heterosexuella normen, eftersom man särskiljer den från sexualitet som

---

⁷⁸ Hansson. (1999) s. 198

bokats upp av böcker med heterosexuella temata. Anledningen till detta är kanske ett synsätt som kan härledas till heteronormen där heterosexualitet anses vara det normala – naturliga – medan avvikelser måste förklaras. Intervjuerna med indexerare visar också att detta verkar stämma, när till exempel en av dem menar att hon i sin sökning antar att alla böcker som inte är klart avskilda just handlar om heterosexuella.

Att heterosexualitetens skugga vilar tungt över de andra relaterade ämnesorden i *Att indexera skönlitteratur*, speciellt då ämnesordslistan för vuxenlitteratur, tycker jag inte är allt för kontroversiellt att hävda. Heterosexualitet finns hela tiden där som ett utskrivet alternativ. Detta kanske för att heterosexualitet anses vara det självklara. Dikotomin mellan heterosexualitet och från denna norms avvikande sexualiteterna är befäst genom hela ämnesordslistan. I den del av ämnesordslistan där mänsklig kärlek ska ämnesordbeskrivas, riktar man in sig på allt som kan hända i en kärleksrelation – alltså en heteronormativ sådan – där man kan vara otrogen, man kan ha passioner, ta sig konkubiner - och till och med känna homosexuell/lesbisk kärlek – vilket inte verkar tillhöra till normen. Lite roligt är att även passion, inte heller verkar göra det. Ser man till sexualitet och fortplantning, där även homosexualitet är inplacerad, får man sig serverad en bild på hur problematisk sexualitet kan vara. En majoritet av orden skulle kunna tolkas negativt, som abort, infertilitet och missfall, vilka alla bryter mot heteronormen kring ett idealt förhållande, där prokreation är i centrum.

När det gäller sexualitet och könsidentiteter utanför heteronormen så är det bara vissa av dem som är införlivade. I ämnesordslistan för vuxenlitteratur finns tio ämnesord för att täcka in ett område som är mycket stort. I de undersökta katalogerna används emellertid bara olika variationer av homosexualitet och homosexuell kärlek. Ser man till sexualitet först, så finns bisexualitet alltså inte med som ämnesord i de kataloger som jag har undersökt. I detta fall skulle jag vilja hävda att detta inte beror på hur samlingen ser ut, för många av de böcker som finns med i min undersökning och som fått ämnesorden homosexualitet och lesbisk kärlek skulle mycket väl också kunna ha blivit tilldelat ämnesordet bisexualitet tillsammans med homosexualitet, därtill kan man föra in de böcker som i Mölndal har tilldelats ämnesordet bisexualitet. Anledning till varför man glömmer bort bisexualitet ser jag ingen riktigt fullgod förklaring till, utan kan bara konstatera att man bortrationaliserar dessa företeelser, kanske för att man är så inne i dikotomin homosexualitet och heterosexualitet och att all litteratur fördelar sig där emellan.

6.1.2 Kvinnan och mannen = den enda möjligheten?

Ser man till könsidentitet i *Att indexera skönlitteratur* så centreras detta till de av heteronormen favoriserade binära könen: mannen och kvinnan. Detta synliggörs till exempel när man i homosexualitet just gör en skillnad mellan kvinnor och män. De enda ämnesord som signalerar andra könsidentiteter än kvinna och man är androgyni (som jag översätter till intersexualism i detta fall), transvestitism och transsexualitet. Dessa är som jag redan nämnt, bara två av de grupperingar som samlats in under transpersoner. Jag vill utvidga denna diskussion nu, och igen tänka på vilka ord som tillåts. Ur heteronormens perspektiv passar de ämnesord som tilldelats ämnet ändå in i tanken på de binära könen, för dessa tre benämningar hotar inte på några sätt heteronormens krav på två binära kön. Såväl transsexualism, transvestitism och androgyni kan fungera inom de binära könen, eftersom det ena förenklat är att man går från kvinna till man, och det andra är att oftast en man iklär sig en kvinnas kläder, medan den tredje gruppens kön bestäms vid födelsen om det finns behov av detta. Ingen av dessa företeelser behöver i sig vara hotande för det de binära könen, eftersom de hela tiden rör sig mellan dem.

Med dessa tre grupperingar upplever man sig själv eller samhället att man är antingen man eller kvinna, vare sig den fysiska kroppen säger annat eller inte.

I katalogerna som jag undersökt och då inklusive BURK-sök, finns de grupper som innefattas i akronymen transpersoner överhuvudtaget inte med, då inte heller transsexualitet, transvestiter eller androgyni som ändå finns med i ämnesordslistorna. Tittar man på enskilda indexeringsobjekt, som Manu Seppänens *Som en jungfru* har den endast tilldelats ämnesord som härleder till sexualiteten i alla de undersökta katalogerna. Detta är i sig riktigt, eftersom en stor del av boken handlar om just dragqueens, som oftast är *homosexuella* män som klär upp sig till kvinnor för att underhålla andra. Men deras andra sida, just det att de klär sig i typiskt kvinnliga attribut har glömts bort. Här skulle jag dock även vilja kritisera Mölndals indexering eftersom boken handlar om dragqueens och inte till mesta del transsexuella vilket är det ämnesord som Mölndal har gett den. Detta tyder också på att ämnesordet transsexualitet fungerar som ett paraplynamn för allt som har med från normens avvikande könsidentiteter att göra, när det väl används. Dessa exempel igen tyder på inkludering genom särskiljning och i detta fall är vuxenlitteraturs ämnesordlista fel sorterad eftersom när vi talar om transexuella inte pratar om en sexuell identitet utan snarare om könsidentitet. Eftersom man inte heller har män eller kvinnor som ämnesord tillsammans med könsidentiteterna så blir normen i detta fall de binära könen som jag nämnt innan, kvinnan och mannen är i centrum, medan det som särskiljs igen blir avvikande från detta.

6.2 Marginalisering

6.2.1 Ämnesordslistornas struktur

Hittills har jag beskrivit hur sexualitet och könsidentitet inkluderas genom särskiljning. Men en annan sak som jag också tycker mig kunna peka på, är den marginalisering som sker inom ämnesordslistorna och katalogerna. I klassificeringssystemen görs detta på olika sätt, som jag nämnde ovan, bland annat genom att inte ge vissa grupper ett eget utrymme utan att sprida ut dem på olika ställen i klassifikationssystemet och därigenom också på bibliotekshyllorna. I ämnesordslistorna sker denna marginalisering främst genom att inte inkludera adekvata ämnesord och rubriker som inkluderar dem, och ser man till ämnesordsindexeringen så sker det genom att inte ta med ämnesorden alls. Det första jag tänkte anföra till diskussionen är att könsidentitet inte fått någon egen grupp utan har placerats in under sexuell identitet. Detta osynliggör de karaktärsdrag som särskiljer dem från normen, eftersom de flesta nog skulle tänka på de tre sexualiteterna och olika sexuella begärsinriktningar när de hör sexuell identitet. Detta gör även att inkludering av andra grupperingar som ryms inom termen transpersoner som nu inte får plats görs svårare. I fråga om könstillhörighet, könsidentitet och könsuttryck ser man denna marginalisering främst på den sista schatteringen jag nämnde, alltså könsuttryck. Det är nämligen bara transvestiteter som får ett eget ämnesord. Andra grupper får alltså inget eget ämnesord, som ovan där dragqueens verkar sorteras in under transsexualitet. Denna marginalisering i detta fall tror jag faktiskt bygger mest på okunskap hos dem som skapat ordlistorna snarare än någon medveten motvilja. Svaren som jag fick av mina informanter visar även att osäkerheten är stor kring transpersoner som grupp, och även ämnesord som finns till hands att använda som transsexualitet är man inte heller helt klar över vad det är.

När det handlar om sexualitet och marginalisering är det svårare att se alternativen, speciellt eftersom vi i det svenska språket bara har tre olika termer för sexuell läggning, och det är

heterosexualitet, bisexualitet och homosexualitet, men här skulle till exempel asexuella kunna räknas in, där en av definitionerna är att man inte känner någon sexuell dragning till vare sig kvinnor eller män.⁷⁹ Marginaliseringen tror jag bygger mycket på det som Tiina Rosenberg menar när hon pratar om inkluderande och exkludering. I heteronormen finns det bara plats för heterosexualitet och dess motsats homosexualitet. Detta skulle kunna vara anledningen till vad jag har påtalat ovan, att heteronormen tillåter att dessa finnas, som exempel på hur man inte ska vara för att få passa in. Allt som finns utanför detta klassas antingen som homosexuellt, eller i fråga om könsidentitet som transsexualitet. Genom att göra detta marginaliseras de andra grupperna eftersom de måste tävla om plats i mycket instängda och begränsade ämnesord.

6.2.2 Indexeringsprocessen

De beslut som tas under hela indexeringsprocessen, och då menar jag ända tillbaka till bildandet av ämnesordslistan, får naturligtvis konsekvenser när man senare ska försöka återvinna de böcker man ändå har ansträngt sig att ge ämnesord. Jag skulle nu vilja hävda att marginalisering sker även vid den process som indexerarna utför när de ämnesordsindexerar. Det blir minst lika problematiskt när en indexerare inte lägger ämnesord på HBT-litteratur. Logiken bakom *Att indexera skönlitteratur* är ju som visat ovan att böckerna handlar om heterosexuella om inte något annat står.

Homosexualitet, som jag visat är det mest förekommande ämnesordet ute i katalogerna av de ämnesord som jag har tagit upp i denna uppsats. Även här finns det problem. Alla böcker som har homosexuella temata indexeras inte som det. I min studie visade det sig att 6 av 17 böcker av de böcker som Mölndals bibliotek hade indexerat som homosexualitet eller lesbisk kärlek, inte blivit indexerade som det vid något av biblioteken, och resultatet blir ännu sämre i enskilda bibliotekskataloger. Ser man dessutom till antalet böcker som BURK-sök har indexerat, med antalet som de lokala biblioteken har indexerat, är det en slående skillnad där också. När man går in på enskilda böcker så ser man skillnader mellan de olika biblioteken även där. Ett talande exempel är Ola Klingbergs två böcker *Onans bok* (1999) och *Ringan i New York* (2004), som båda har klara homosexuella temata. Ingen katalog och då inkluderat BURK-sök har prickat in båda dessa böcker. För att vara mer exakt så har *Ringan i New York* indexerats med ämnesordet homosexualitet, medan *Onans bok* inte har det. Detta mönster återfinns i alla bibliotekskataloger utom ett, där det är omkastat.

Mitt andra exempel är Mian Lodalens två böcker *Smulklubbens skamlösa systrar* (2003) och *Trekant* (2005), som är lite speciella eftersom *Trekant* är en fortsättning på den första boken, och har kanske av den anledningen fått samma ämnesord i de flesta katalogerna. Ett bibliotek, faktiskt samma bibliotek som bröt mönstret vid Ola Klingbergs böcker, gör ett intressant val när de i den första boken kallar den just för lesbianism, medan den sistutkomna boken har fått ämnesordet relationsroman sig tilldelat. På ett sätt kan jag känna mig lite tryggad och glad vid tanken av denna indexering, eftersom man här tydligen anser att lesbiska relationer kan berättas i form av en relationsroman, men samtidigt ur återvinningsynpunkt är det inte ett bra val. Genom att inte lägga till homosexualitet har man gjort boken osökbar för en person som vill ha litteratur kring HBT-personer. De flesta relationsromaner kommer ofrånkomligen att handla om heterosexuella personer, och det är naturligtvis bra att man även har lagt in böcker

---

⁷⁹ För mer information om asexuella se till exempel: Westphal, Sylvia Pagan (2004). "Feature: Glad to be asexual" *NewScientist.com*, 14 October. <http://www.newscientist.com/article.ns?id=dn6533> [2006-05-04] eller *Asexuellt: Nyheter och nätverk för asexuella*. <http://asexuellt.blogspot.com/> [2006-05-08]

som behandlar homosexuella till detta ämnesord, men en HBT-person som söker i denna katalog kommer antagligen inte hitta boken om hen/hon/han inte känner till författaren.

Ett annat intressant exempel som faller inom detta tema är *Mannen som älskade Yngve* där man med hjälp av ämnesorden nästan kan lista sig till att det rör sig om en gaylitterär text, men de har inte skrivit ut homosexualitet i de flesta bibliotekskataloger förutom på bibliotek Röd, som därtill inte tagit med något av det BURK-sök indexerat den som. Efter att själv har läst boken så handlar den mycket riktigt om det BURK-sök säger att den ska handla om, alltså pojkar och personlig utveckling. Samtidigt handlar den emellertid även om kärleken dem emellan, vilket indexering glömmer bort att nämna. Detta gör att, likt exemplet med *Trekant*, en användare antagligen inte hittar boken, utan får lita på sin tur att se titeln som i detta fall ger en ledtråd till bokens innehåll.

Ser man till vilka ämnesord som tillslut hamnar i bibliotekskatalogerna är indexeraren naturligtvis central, i analysen hittills kan det tyckas att jag är oersonligt kritisk mot dem, men det är jag naturligtvis inte. Det stora problemet jag ser med indexeringen vid svenska bibliotek idag är just det att de inte får tid nog att göra sitt förvärv rättvisa. Många bibliotek idag verkar bortrationalisera just att ge ämnesord till skönlitteratur, dels för att det är en ny företeelser eller kanske eftersom man anser att det finns viktigare saker att satsa på. Men till och med de bibliotek där man ser fördelen med ämnesordsindexering och verkligen satsar på det, som till exempel på informanten Kerstins bibliotek så har man inte utrymme för att ge henne mer än 4 timmar per vecka, även om denna tid kanske är tillräcklig vissa veckor då inköpen inte är lika många, men jag antar att det kan kännas kort om tid vid andra tillfällen. En sak som indexerare hela tiden måste förhålla sig till är därför tidspressen. De får aldrig riktigt med tid för varje bok, vilket jag tycker visar sig i bland annat att man endast har tid att titta på baksidestexten och sambindningsrecensionerna. Denna tidspress kan leda till att de inte har tid att göra rättvisande indexeringar, därför att de inte har tid att sätta sig in i alla de ämnen de måste behärska för att kunna göra just detta. Det krävs också att de människor som sitter och indexerar har en i alla fall yttlig kunskap i ämnen som sträcker sig över ämnen från historia till naturvetenskap till sport. Indexerare är tvungna att vara näst intill renässansmänniskor som kan allt om en rad ämnen som antagligen den stora allmänheten inte har tänkt på eller ens visste existerade. Därtill ser man på HBT-ämnesorden så finns det ibland problem med ämnesord som är tvetydiga. Androgyni till exempel som jag redan påtalat ovan har olika betydelser, och eftersom man inte ger någon ledtråd om vad som åsyftas så kan det nog bli problem att använda ett sådant ord. Tidspressen gör antagligen att indexeraren blir tvungen att försöka kursa så skyndsamt genom de böcker han/hon/hen ska indexera, och då händer det att ämnesord glöms bort och problem uppstår.

6.2.3 Problem vid undvikande av marginalisering

Det finns emellertid även problem när man försöker undvika marginalisering av olika grupper vid ämnesordsindexering. När en ung användare som vill ha litteratur kring homosexuella kvinnor ska söka i ett system som använder sig av båda systemen, ämnesordlistorna för barn- och ungdomslitteratur och för vuxenlitteratur, uppstår ett problem. I ämnesordlistan för barn- och ungdomslitteratur har nämligen både kvinnlig och manlig homosexualitet klumpats ihop under ämnesordet homosexualitet. Denna metod verkar också ha varit det gängse sättet att göra det på många bibliotek, och även i BURK-sök. De flesta kataloger löser detta genom att sätta ut ämnesorden män och kvinnor tillsammans med ämnesordet homosexualitet. Detta är för det första ur återvinnings synpunkt lite vanskligt, eftersom det förutsätter att användaren kommer

på denna finess, annars är chansen stor att han/hen/hon blir tvungen att leta sig igenom alla de böcker som handlar om homosexualitet och med hjälp av kanske författaren eller på något annat sätt gissa sig till vilken, som är om manlig eller kvinnlig homosexualitet. Detta kanske inte blir ett stort problem ifall man är tvungen att leta igenom den lilla mängd som nu finns indexerade med ämnesordet homosexualitet i de kataloger som studerats i denna studie, men om man verkligen satt ut ämnesordet på alla böcker som verkligen handlade om ämnet skulle det nog se annorlunda ut.

Det som är beskrivet ovan skulle kanske fungera om det nu inte var så att ämnesordslistan för vuxenlitteratur föreslår användarna att särskilja lesbianism från homosexualitet, och låter homosexualitet nu bli ett ämnesord som hänsyftar endast till män. Detta löser visserligen direkt problemen som kan uppstå när man endast vill söka efter skönlitteratur som handlar om antingen homosexuella kvinnor eller homosexuella män. Men samtidigt om man endast har lesbisk kärlek/lesbianism som ämnesord gör detta också, att man inte direkt kan få en överskådlig sökning på homosexuella män och homosexuella kvinnor som en grupp. Detta leder även till en disharmoni i en och samma bibliotekskatalog där både barn- och ungdomslitteratur och vuxenlitteratur samlas, där man vid barn- och ungdomslitteratur är tvungen att söka på homosexualitet och vid böcker som är riktade till äldre personer ska använda sig av lesbianism eller lesbisk kärlek. Problem kan också uppstå ifall man inte känner till att denna uppdelning har gjorts, speciellt som man i det svenska HBT-samhället har gjort det aktiva valet att inte särskilja sexualiteterna utan snarare valt att medvetet vidga betydelsen av termen homosexualitet att mena just både kvinnlig och manlig homosexualitet. En ung person som både har nytta av skönlitteratur riktade till ungdomsgruppen, men även är mogen nog att läsa en god vuxenbok, blir alltså i en sådan bibliotekskatalog där man använder dessa båda praktiker konsekvent tvungen att söka på fyra olika ämnesord (t.ex. homosexualitet, kvinnor, lesbianism och lesbisk kärlek) för att hitta en passande bok.

Här avslutar jag analysen och i nästa kapitel går jag över till den avslutande diskussionen, där jag svarar på mina frågeställningar och försöker att komma till en slutsats.

7. Slutsats

Det finns en lek som jag lekte som barn, som kallas hela havet stormar. Den går ut på att man ställer stolar i en ring. Hela tiden finns det en stol för lite till antalet deltagare. Lekledaren sätter på musik och när hon/han/hen stänger av musiken ska varje deltagare hitta en egen stol, vilket på ett logiskt sätt resulterar i att någon blir utan stol och därmed inte får vara med i leken längre. Det är lite så som ämnesordsindexering kan fungera om inte alla företeelser som kan vara intressant för en låntagare att söka på finns med bland ämnesorden. En ämnesordslista bör kunna ta emot all skönlitteratur och för att följa med tematiken började jag detta kapitel med låta alla ämnen få hitta sin egen stol. Ämnesordslistor i motsats till klassifikationssystem har också det krav att de ska följa den samling som finns i det enskilda biblioteket. Detta gör ju att även om man har en jättebra ämnesordslista så blir man ändå tvungen att begränsa sig till de böcker som är framför en. I ett samhälle där heterosexualitet är den mest vanliga sexualiteten är det tyvärr så att andra grupper trängs undan, eftersom ett bibliotek är till för den stora massan, och ska leva upp till vad den stora massan antas vilja hitta i den om man ser till ämnesord. Ansvar blir dock ännu större på dem, som faktiskt sitter och ger en bild av denna verklighet, att inkludera saker som inte tillhör de samhällseliga normerna dels i ämnesordslistor men även när indexerarna gör sitt jobb vid de enskilda verket.

Jag tänkte i detta stadium sammanfatta det jag gått igenom i analysen, genom att ge korta sammanfattande svar på de delfrågor jag ställde i början av uppsatsen.

- *Vilken typ av ämnesord erbjuds i Att indexera skönlitteratur, och hur används de i de lokala katalogerna?*

I *Att indexera skönlitteratur* finns tre huvudtyper av ämnesord. Den första kategorin är ämnesord som signalerar den sexuella läggningen, och då är det främst ämnesorden homosexualitet och bisexualitet som finns i olika variationer. Vid vuxenlitteratur gör man skillnad på manlig homosexualitet som får ämnesordet homosexualitet och kvinnlig homosexualitet som får lesbianism. Medan man sammanför dem under ämnesordet homosexualitet i ämnesordslistan till barn- och ungdomslitteratur. Den andra kategorin signalerar könsidentitet, och då är det transsexualitet, androgyni och transvestiter som fått plats. I den för barn och ungdom finns bara transvestiter med. Den tredje och för mig sista kategorin är olika sexuella begärsinriktningar där man i *Att indexera skönlitteratur* endast har med ett och det är sado-masochism. Dessa har man i bokstavlig ordning stuvat ihop under sexuell identitet i ämnesordslistan för vuxenlitteratur. I ämnesordslistan för vuxenlitteratur finns det tre andra exempel då man också låter homosexuella och bisexuella komma till tals, det är vid kärlek, där man har både ett ämnesord för lesbisk kärlek och homosexuell kärlek, och vid kulturer där man inkluderat gaykultur och tillslut även i samlevnadsformer där man inkluderat partnerskap. Vid de lokala katalogerna som studerats i denna uppsats används dessa ämnesord väldigt sällan, och det är främst homosexualitet som används.

- *Kan man se spåren av inkludering genom särskiljning och marginalisering som den kritiska klassifikationsteorin för fram även vid ämnesordsindexering, om så hur visar det sig?*

Som jag har visat i analysen så finns det absolut exempel på inkludering genom särskiljning och även marginalisering i ämnesordsindexeringen. När det gäller ämnesordsindexering sker

detta på ett annat sätt än vid klassifikation. Här ser man främst denna inkludering genom särskiljning genom att se vad som inte finns med. Det mest tydliga exemplet på detta som jag presenterade i analysen är att man inte har inkluderat heterosexualitet som ett ämnesord. Även vid könsidentitet kan man se den osynliga normen, som jag i detta fall hävdar är det binära könen.

Ser man till exemplet ovan om könsidentitet är det även ett tecken på marginalisering. Marginalisering i ämnesordsindexering sker när man inte tar med olika grupper alls, eller att man inte ger dem en egen plats. I ämnesordslistan för vuxenlitteratur finns inte könsidentitet med som begrepp, utan de som ändå finns klumpas ihop med sexualiteterna och sexuella begärsinriktningar under sexuell identitet. Marginaliseringen sker även när indexerare sitter och ämnesordsindexerar skönlitterära verk, när denne inte lägger till HBT-ämnesord på böcker trots att dessa har dessa temata.

- *Vad kan konsekvenserna bli när endast homosexualitet används som ämnesord i en bibliotekskatalog?*

Detta leder till att HBT-personer eller andra intresserade som vill förkovra sig i de ämnen som inte finns med i katalogen står utan litteratur. Men jag skulle vilja hävda att konsekvenserna blir större än så, eftersom detta även leder till att man hindrar enskilda personer från att faktiskt hitta litteratur som kan hjälpa dem, eller som kan roa dem. Genom att bara ha homosexualitet som ämnesord i en bibliotekskatalog förstärker man även dikotomin som finns mellan heterosexualitet och homosexualitet. På detta sätt utesluts andra sexualiteter, men det marginaliserar även bort olika könsidentiteter. Detta förstärker idéerna kring de binära könen. När man ser till HBT-gruppen kan man utan mycket kontrovers säga att det är transgruppen som är mest utsatta i samhället. En av de stora anledningar bakom detta är att de inte kan gömma sin identitet lika lätt som till exempel homosexuella eller bisexuella, och därför inte kan "passera". Eftersom de är en av de mer utsatta grupperna skulle skönlitteraturen även för dem kunna hitta en frizon där de har chansen att utforska sin identitet på ett säkert sätt.

•

Bakgrunden till hela denna uppsats och mitt användande av queerteorin är just behovet av representation och synlighet för HBT-gruppen. Detta för att öppna upp samhället mer och mer och tillåta olikheter. Denna process skulle däremot inte bara gynna HBT-personer utan även alla andra som skulle kunna få större ytor att agera genom. En av de slutsatser som många för fram kring queerteorin speciellt i fråga om biblioteks- och informationsforskningen är den att de från normen avvikande sexualiteterna ska få samma spelregler som heterosexualitet.⁸⁰ I indexeringssammanhang skulle ett stort steg i denna utveckling vara att man faktiskt lyfter fram heterosexualitet som ämnesord.

Det finns dock ett hårt motstånd mot att lägga till just heterosexualitet som ämnesord som jag beskrivit genom hela senare delen av uppsatsen. Det skulle dock vara intressant och se vad som skulle kunna hända om man inte koncentrerade sig på den sexuella akten i heterosexualitet utan snarare relaterade ämnesorden till relationer, som man faktiskt har börjat göra på vissa håll i ämnesordslistorna om man ser till ämnesorden lesbisk kärlek och homosexuell kärlek. Kanske inte svaret ligger i att inkludera heterosexualitet som sådan utan snarare heterosexuell kärlek. Det finns dock en chans att det skulle bli heteronormativt igen eftersom man i så fall kanske skulle relatera förhållanden till heteronormativa relationsmodeller som inte ens kanske passar

---

⁸⁰ Se till exempel Johansson & Johansson (2005)

ett heterosexuellt par. Utan i så fall skulle man få gå utanför de utstakade normerna kring heterosexuell parbildande kärlek och förhålla sig till förhållanden på ett mer inkluderande sätt. Detta skulle dock kunna göra att man öppnar upp ämnesorden för heterosexualitet, eftersom heterosexuella karaktärer i långt från alla böcker känner kärlek, och att då argumentet om att man inte vill använda heterosexualitet som ämnesord eftersom det finns i majoriteten av böckerna faller. Detta skulle också i förlängningen kunna öppna upp andra ämnesord för HBT-personer där till exempel kärleksroman utan vidare skulle kunna användas även för homosexuella och bisexuella. Idag har emellertid alla dessa ämnesord parkerats just åt heterosexuella upplevelser.

Ett sätt att komma åt problemet att det är få böcker vid vissa bibliotekskataloger som har tilldelats HBT-ämnesord är att satsa på ämnesordsindexeringen på de olika lokala biblioteken, eller att alla kan vända sig till en service som täcker in behovet. Alla bibliotek som jag undersökt har efter förfrågan meddelat att de använder sig av i huvudsak BTJ:s indexeringsposter, vilket man även kan se i min undersökning av deras kataloger. Att ha en central service för biblioteken är på många sätt bra eftersom man då kan få ämnesord på bibliotek som inte har råd med en egen indexerare. Men som resultatet också visar hjälps inte alltid återvinning av HBT-litteratur av denna centralisering. Resultaten visar med klar tydlighet att man i BURK-sök idag inte har med vare sig ämnesord som behandlar könsidentitet eller i större utsträckning använder sig av ämnesorden som ändå finns till hands för sexualitet. Av de böcker som Mölndal indexerat som antingen lesbisk kärlek eller homosexualitet har man lyckats pricka in 11 av 17. Detta betyder att de missar 6 böcker bara på det få antal böcker som jag tagit med i undersökningen. Ett annat problem som uppstår är dock att alla bibliotek inte verkar följa de indexeringar som BTJ ändå tagit fram. Vid en jämförelse mellan antalet poster som indexerats till homosexualitet mellan BURK-sök och de lokala biblioteken är skillnaden slående, även om man räknar bort bortfallet av böcker som inte finns i de lokala katalogerna. Det är däremot omöjligt att veta om det skulle bli någon skillnad i de lokala bibliotekskatalogerna vad gäller HBT-bokbeståndet om alla biblioteken hade sina egna indexerare. Säkert kan man säga att detta beror på vem som indexerar vid den enskilda bibliotekskatalogen. Vid det bibliotek som är mest självständigt från BURK-sök i min undersökning så är det inte en förbättring för HBT-personer i alla fall. Däremot tittar man på till exempel Mölndals bibliotekskatalog så bör det vara lättare för användare att hitta till HBT-materialet där.

Jag har genom hela denna uppsats lyft fram problem som kan uppstå när man behandlar sexualitet och könsidentitet i ämnesordsindexering. En kritik som jag har mot mig själv i detta skede är kanske att jag inte har några handfasta råd att ge till hur man ska göra för att undvika dessa problem. Men jag har om sanningen ska fram inte heller haft som ambition i denna uppsats att försöka hitta svaren, utan snarare formulera frågorna inför morgondagens forskare. En del i detta skulle vara att forska på hur man ska få en mer inkluderande ämnesordslista där HBT-gruppen inte blir inkluderad genom särskiljning eller marginaliserad. Även mer forskning kring HBT-personer och problematik som uppstår i deras möte med biblioteket tycker jag krävs, och då menar jag inte bara nya magisteruppsatser utan även forskning på doktorandnivå och även högre upp. Ser man till den tidigare svenska forskningen, som jag presenterade tidigare i uppsatsen, visar den tycker jag klart att HBT-sfären inom biblioteks- och informationsforskningen på den svenska arenan är eftersatt, speciellt när det handlar om den kunskapsorganisatoriska delen av forskningen, som denna uppsats inlemmar sig till. Det är även ganska talande, att jag bara kan presentera magisteruppsatser ovan. Magisteruppsatser ska inte förringas, utan är tills man tagit steget ut till att verkligen börja forska i ämnet på ett mer

professionellt plan en bra början. Forskning som endast tittar på hur heterosexualiteten lyfts fram på olika sätt i biblioteket skulle även den vara väldigt spännande.

Även denna uppsats hade självfallet kunnat göras på många olika sätt. Mina val genom hela arbetet med uppsatsen har gjort att vissa aspekter fallit bort medan andra har accentuerats, vilket är något som är naturligt när man skriver en uppsats. Även om man vill, så kan man inte vara helt täckande, med tanke på tid och yta. Mitt första val att rikta in mig på sexualitet och könidentitet kan ha gjort det svårare för mig, än om jag hade låtit uppsatsen vara mer öppen i den aspekten, och kanske låtit det handla om hur man beskriver människor vid ämnesordsindexering istället. Valet av bibliotek av en viss storlek gör att ett ganska strömlinjeformat resultat har framkommit. Om jag hade valt att titta på bibliotek som jag visste i förväg verkligen jobbade lokalt med ämnesorden eller försökt välja bibliotek av olika storlekar så hade antagligen resultatet sett annorlunda ut och till och med i vissa aspekter gett en intressantare bild av hur indexerare arbetar. Det visade sig vara ganska svårt att hitta indexerare som var villiga att prata kring just dessa ämnen bland de bibliotek som jag valde att studera, anledningarna har naturligtvis varit olika men en ofta förekommande anledning var att de inte känt att de aktivt jobbar med frågorna eller att de sade sig inte jobba alls med ämnesordsindexering vid deras bibliotek och därför inte hade något att tillföra en undersökning av mitt slag. Detta gjorde att jag blev mer eller mindre tvungen att söka efter indexerare som var villiga att tala om sitt arbete mer eller mindre frikopplat från de kataloger som jag studerat i den tidigare undersökningen, däremot hade jag gjort ytliga undersökningar av deras kataloger och tittat på de aspekter jag kunde påtala i min egen undersökning innan varje intervju. Det hade också kunnat underlätta om jag hade haft möjlighet till någon annan intervjuform än telefonintervju, eftersom de då möjligen öppnat upp mer och blivit mer detaljrika i sina svar. I mitt val av teori hade en mindre politiskt förankrad teori kunnat ge ett annat resultat med. Här vill jag dock hävda att mitt resultat med hjälp av queerteorin ändå täcker in en aspekt av ämnet som annars kanske inte skulle ha belysts. Vad jag säger är dock att med största sannolikhet så skulle en annan aspekt av problemet belysts, och öppnat upp aspekter på ämnet som jag inte tittat på i denna uppsats.

För att avsluta denna uppsats vill jag bara ge nå gra ord på vägen. Under arbetet med uppsatsen har jag blivit påmind om hur viktig den ämnesordsindexering som redan finns vid biblioteken är, även om det finns klara problem som jag påtalat. Ämnesordsindexeringen är förvisso det enda sättet som står till buds för HBT-tematisk skönlitteratur, att hitta till sin publik genom de svenska katalogerna, speciellt om ser till hur biblioteken är indelat idag där klassifikationssystemet endast särskiljer skönlitteratur i form och språk och inte tar hänsyn till temata. Böckerna finns emellertid vid biblioteken, nu återstår det att bygga starkare broar över vilka HBT-personer men även alla andra skulle kunna gå över för att skapa ett eget hem vid världens ände.

8. Sammanfattning

Den här magisteruppsatsen har som mål att undersöka processen som föreligger när man ämnesordsindexerar skönlitteratur, och koncentrerar sig speciellt då på hur man behandlar sexualitet och könsidentitet bland ämnesorden. Min huvudfråga i uppsatsen är: Hur hanteras mänsklig sexualitet och könsidentitet bland ämnesorden till skönlitteratur i svenska bibliotekskataloger?

Denna breda fråga valde jag att besvara genom dessa tre underfrågor:

1. Vilken typ av ämnesord erbjuds i *Att indexera skönlitteratur*, och hur används de i de valda lokala bibliotekskatalogerna?
2. Kan man se spåren av inkludering genom särskiljning och marginalisering som den kritiska klassifikationsteorin för fram även vid ämnesordsindexering, om så hur visar det sig?
3. Vad kan konsekvenserna bli när endast homosexualitet används för att beskriva sexualitet och könsidentitet i en bibliotekskatalog?

För att kunna svara på dessa frågor har jag valt att göra tre fristående men tematiskt länkade empiriska undersökningar. Den första undersökningen går in i katalogerna och tittar på hur man indexerar tjugo böcker, som indexerats av Mölndals bibliotek, som handlar om homosexualitet, lesbisk kärlek, transsexualitet och bisexualitet i sex medelstora biblioteks kataloger. I den andra undersökningen intervjuar jag tre personer som har ämnesordsindexering, som en del av sina vardagliga arbetssysslor, kring frågor om sexualitet och könsidentitet. Den tredje delundersökningen är en analys av ämnesordsindexeringssystemet *Att indexera skönlitteratur* med hjälp av den queerteoretiska ståndpunkten heteronormativitet.

Detta avslutas och sammanfattas i en analys av det samlade materialet med hjälp av en queerteoretisk utgångspunkt med hjälp av den kritiska klassifikationsteorins inkludering genom särskiljning och marginalisering av ämnen som skiljer sig från den samhälleliga normen, men endast genom att särskiljas från ”det normala” eller genom att ignoreras helt.

Det första jag konstaterar i analysen är att i de sex bibliotekskatalogerna finns bara homosexualitet som ämnesord, även om det finns minst tio ämnesord för sexualitet och könstillhörighet i den svenska ämnesordslistan *Att indexera skönlitteratur*. Heterosexualitet finns inte med som ett ämnesord i *Att indexera skönlitteratur*, och används inte heller i någon av de kataloger som jag tittat på, men finns som en tyst norm i bakgrunden. Vidare så visade det sig att finns klara likheter mellan hur olika grupper behandlas inom klassifikation och inom ämnesordsindexering genom inkludering genom särskiljning och marginalisering. Detta sker dock på ett annat sätt inom indexeringen, där man inom klassifikation snarare förpassar normbrytande saker till periferin, så ignoreras de helt vid ämnesordsindexeringen eller så koncentrerar man bara på det som anses stå utanför normen och skriver inte ut det som verkligen är normen. Ett exempel på detta är *Att indexera skönlitteratur* där heterosexualitet aldrig skrivs ut. Vad gäller marginalisering ser man detta tydligast genom att se till normbrytande könsidentitet, såsom transsexualism och intersexualism, då de marginaliseras genom att inte få en egen rubrik utan att sorteras under sexuell identitet, där även sexuella begärsinriktningar som sado-masochism finns. I själva katalogen marginaliseras grupper

genom att inte få tilldelade egna ämnesord, som transsexualism eller bisexualitet, även fast de finns i ämnesordslistorna och det finns litteratur som de facto behandlar ämnet.

Konsekvenserna av detta blir att normerna fastställs genom katalogerna. Detta leder till att personer som eftersöker HBT-litteratur står utan litteratur. Men jag skulle vilja hävda att konsekvenserna blir större än så, eftersom detta även leder till att man hindrar enskilda personer från att faktiskt hitta litteratur som kan hjälpa dem, eller som kan roa dem. Genom att bara ha homosexualitet som ämnesord i en bibliotekskatalog förstärker man även dikotomin som finns mellan heterosexualitet och homosexualitet, och utesluter på detta sätt andra sexualiteter, men även marginaliserar bort olika könsidentiteter helt, och på så sätt även förstärker idéerna om de binära könen.

Referenslista

Asexuellt: Nyheter och nätverk för asexuella. <http://asexuellt.blogspot.com/> [2006-05-08]

Att indexera skönlitteratur.Handledning. (2004) Stockholm: Svensk Biblioteksförning

Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, barn- och ungdomslitteratur (2004). Stockholm: Svensk Biblioteksförning.

Att indexera skönlitteratur. Ämnesordslista, vuxenlitteratur (2004). Stockholm: Svensk Biblioteksförning.

Butler, Judith. *Könet brinner: Texter i urval av Tiina Rosenberg.* Stockholm: Natur och Kultur.

Carmichael, Jr, James V. (1996) *Homosexuality and United States libraries: Land of free, but not home to the gay* <http://www.ifla.org/IV/ifla64/002-138e.htm>

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen.* Lund: Studentlitteratur.

Edeholt, Christer (2001), *Unga homosexuella och biblioteket: bi- och homosexuella ungdomars behov av information, förebilder och identifikationsobjekt.* Umeå: Umeå universitet (Magisteruppsats från Sociologiska Institutionen i Umeå/Biblioteks- och Informationsvetenskap. Påbyggnadsutbildning, Uppsats nr 179, juni)

Eliasson, Annika (2002). *Indexering av skönlitteratur i teori och praktik: Vad kan forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap och litteraturvetenskap tillföra praktiken?* Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:58)

Eman, Greger (2000). "Välkommen till HBT-samhället!" *Kom ut!* nr 4 s. 3

Ericson, Kristin och Hvidén, Ulrika (2003). *Finnes: flata. Sökes: information. : om lesbiska, informationsbehov och ämnesbestämning av skönlitteratur.* Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2003:51)

Folkmängd i riket, län och kommuner 31/12/2005 och befolkningsförändringar 2005. Statistiska centralbyrån. http://www.scb.se/templates/tableOrChart___159261.asp [2006-03-02]

Fredin, Ragna (1989). *Manlig homosexuell skönlitteratur: En utvecklingsstudie.* Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan. (Specialarbete vid Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan, 1989:121).

Hansson, Joacim (1999) *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Borås : Valfrid. (Skrifter från Valfrid; 19).

HBT-historia. Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL). <http://www.rfsl.se/?p=413> [2006-03-05]

Hedberg, Per (1979). *Homosexualitet: ett kommenterat urval: specialarbete inom ämnet litteraturorientering vid Bibliotekshögskolan*. Borås: Högskolan. (Specialarbete vid Bibliotekshögskolan, 1979:92)

Information om databasen BURK-sök. Högskolan i Borås: Bibliotek och Läranderesurser. <http://www.hb.se/bib/dat/datid.asp?ID=141> [2006-03-27]

Is it a Boy or a Girl? (2000) Petaluma, CA: Intersex Society of North America.

Johansson, Eva & Rabe, Annina (1999). "Samtal om gaylitteratur". *Allt om böcker*, nr 3. s 8-16.

Johansson, Johanna & Johansson, Maria (2005). *Homosexualitet i tre klassifikationssystem under tre decennier: ett queerteoretiskt perspektiv på SAB, UDK och DDC*. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2005:114)

Kulick, Don (2005). "Vad är heteronormativitet?" *Wannabe*, Nr 11: Utbildningsnumret. Även tillgänglig på: <http://www.gaystudenterna.se/upload/wannabe/Wannabe11.pdf> [2006-05-16]

Lindsay, John. "Knowledge Organisation: Information, Systems and Social Change", *Information for Social Change Journal (ISC)*, no 20 http://www.libr.org/ISC/articles/20-John_Lindsay.html [2006-02-23]

Magnusson, Jan. *Jan Magnussons bibliografi över svenska och vissa utländska GLBTQ-romaner samt forskning*. <http://www.janmagnusson.se/bibliografigay1.html> [2006-02-15]

Nationalencyklopedin. *Bisexualitet*. http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O119612 [2006-02-28]

Nationalencyklopedin. *Heterosexualitet*. http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=202516 [2006-02-28]

Nationalencyklopedin. *Homosexualitet*. http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O183537 [2006-02-28]

Olson, Hope A. (2002). *The Power to Name*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Om bibliotekstjänst. Bibliotekstjänst. http://www.btj.se/om_oss/index.html [2006-05-16]

Petterson, Karin, *Den manliga heterosexuella normen: En analys av SAB-systemet utifrån ett feministiskt och queerteoretiskt perspektiv*. Borås: Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och

informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks-och informationsvetenskap, 2001:73)

Rosenberg, Tiina (2005). "Inledning". Ingår i Butler, Judith. *Könet brinner: Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och Kultur. s. 10

Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Söderman, James. *The Sanctuary*. <http://www.sanctuary.se> [2006-04-02]

Trosow, Samuel E. "Standpoint Epistemology as an Alternative Methodology for Library and Information Science." *Library Quarterly* 71 (3): 360-382. (July 2001).

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Westphal, Sylvia Pagan (2004). "Feature: Glad to be asexual" *NewScientist.com*, 14 October. <http://www.newscientist.com/article.ns?id=dn6533> [2006-05-04]

Whittle, Stephen (2005). "Gender Fucking or Fucking Gender?" i Morland, Iain and Willox, Annabelle. *Queer Theory*. Hampshire, Palgrave Macmillan.

Wiktorsson, Pär (2005). "Gaystudenternas ABC – orden du behöver ha koll på!" *Wannabe*, nr 11: Utbildningsnumret. Även tillgänglig på:
<http://www.gaystudenterna.se/upload/wannabe/Wannabe11.pdf> [2006-05-16]

Intervjuer

Intervju med Anders. 2006-03-31, Avskrift finns i författarens ägo.

Intervju med Greta. 2006-04-10 Avskrift finns i författarens ägo.

Intervju med Kerstin . 2006-04-19 Avskrift finns i författarens ägo.

Bilaga 1: Frågeguide

Bakgrundsinformation

1. Vilken utbildning har du?
2. Vart i biblioteket brukar du jobba?
3. Indexerar du både facklitteratur och skönlitteratur? OM JA: Ser du någon skillnad mellan hur du indexerar facklitteratur mot hur du indexerar skönlitteratur? OM NEJ: Vad är anledningen bakom detta?
4. Hur många timmar per vecka arbetar du med indexering?
5. Hur många böcker brukar ämnesordsindexeras vid ert bibliotek per vecka?

Indexeringsprocessen i allmänhet

6. Hur ser du på ämnesordens roll inom bibliotekets verksamhet?
7. Skulle du vilja beskriva den process som du genomgår när du indexerar en bok?
8. Varifrån väljs indexeringsorden ut?
9. Vilka hjälpmedel använder du när du ämnesordsindexerar skönlitteratur?
10. Vilken är den viktigaste faktorn när en bok ämnesordsindexeras? Berätta mer!
11. Tycker du att ditt bibliotek satsar på indexering av skönlitteratur? Vad tror du detta beror på?

Sexualitet och könsidentitet inom ämnesordsindexeringen

12. Under din tid som bibliotekarie har du träffat en person frågat dig om litteratur kring homosexualitet, bisexualitet eller transpersoner? OM JA: Hur hjälpte du denne? OM NEJ: Vad tror du detta beror på?
13. Hur skulle du definiera begreppen homosexualitet, bisexualitet och transpersoner?
14. Vad tror du är anledningen till varför det bara finns homosexualitet som ämnesord i er katalog?
15. Hur ställer du dig till heterosexuallitet som ämnesord? Varför tror du att det inte används idag i bibliotekets katalog?